

*a memòria
Joan Rosselló
F. Rosselló.*

A En Joan Rosselló

Mentre el llaut selecte sospirava
fent sonà al lluny meravellós trespol,
en el silenci de la tarda blava
bufeu plàcidament el floviol.

Mitj enfonzat en la verdor del sol
en tot veyeu una feconda sava,
en las tristesas de l'anyella esclava
o en el conill que riu vora la col.

Y així es el vostre cant dolça fontana.
Y així ab fresca rialla jovensana
os veuen invencible els anys que mudan.

Y en la selva antiquíssima y sagrada
ab un remor las brancas os saludan
y os deixan caure el fruyt sense estrevada

JOSEPH CARNER.

Conferencia sobre la PAGESIA de Mallorca

donada per En Joan Rosselló per encàrrec del Ajuntament de Palma durant les Fires y Festes del passat Agost

Traspassada d'un bon tros la carena de la vida, ara que'l cap me grisetja de bon-deveras, mon cor estima més que mai una gentil donzella, humil y fenera, aspra, pacient y forta, pero garrida, agraciada, esbelta y airosa, amb la color colrada y enmorenida del sol, la boca grossa, les pipelles llargues y els ulls negres com la mora.

Eternament jove, desinteressada y agraiada torna el cent per un de tot quant li donen de bon grat. Poques n'hi ha de tan amoroses y sensuals com ella; no se contenta amb un sol amic; vol esser estimada de molts, però a tots els qui l'estimen los correspon amb escreitx.

Vos ne parl, perque la boca conversa de les sobres del cor y lluny d'estar gelós de ma estimada, quedaré ben satisfet si, donantla a coneixer, conseguesc ferli qualque enamorat nou.

Tots l'heu sentida anomenar; tal volta endevinau an a qui me referesc; n'hi ha que sovint la veuen y fins qualquun la festetja: li diuen *La PAGESIA de Mallorca*.

Avuy desig mostrarvos les belleses del séu cos nuu; vull dir, que parlaré del test airós aont germinen y creixen la gran diversitat d'arbres y plantes que hi ha sembrats, de les diferencies entre el plá y la montanya, de la flora exuberant y rica, de la variada fauna, dels distins conreus, de les entretengudes feines del camp, dels fruits assaonats y dolços, de la vida pagesa amb sos goigs y dolors y dels ensomnis de futurs expandiments amb més perfecció y cultura obtinguts, somnis d'enamorat cap al ideal. Ho veurém tot, demunt, demunt, com si de lluny ho mirassem a vol d'aucell.

En veritat vos dic que si'n sabés la prima del art útil del pagés, així com pertoca an el qui vol ensenyar als altres, tractaria de qualque materia especial y precisa; esbrinaria un sol punt concret y limitat, qu'es, segons mon entendre, la manera més fruitera y profitosa d'ocuparse d'agricultura; però, coneixedor de mes débils forces, m'he estimat més abrigarme amb l'ample mantell de les generalitats, per alló de que «la capa tot ho tapa»; de la mateixa manera que l'artista de poc halé fuig del comprometedor desnú, cubrint l'estatua amb els plects de les fonades robes.

Es clar que a son degut temps devia haver retuada la oferta d'ocupar aquest lloc, que no es el meu; però vos confés ingenuament que enlluernat tot d'una per l'afalagadora vanagloria de tan inmerescuda honra, no vaig pensar en los esculls de portar la obra a bon terme. Endemés, a mes débils excuses d'incompetencia va

contestarme, qui tenc per autoritat en la materia, qu'amb unes quantes generalitats oportunament esposades n'hi havia prou, y de moment no vaig caure en que aixó d'esser oportú, no es com qui botar dins un clot.

Encomenada la conferencia literaria y la científica a fills de la ciutat, semblava ben escaent que fos de la pagesia el cridat a donar l'agrícola. Si a mí amb mal acert me triaren no va esser tan sols per haver nat d'antic y pur llinatge pagés; sinó, y sobre tot, com vos he dit abans, per l'amor fondo y constant que sempre he tingut a ma estimada, fins al punt d'haver abandonat els gojgs, els primors y els refinaments de la ciutat pera tornarmen solitari a les meues montanyes; per aixó, y no per altra cosa, som estat preferit a molts d'altres més entesos en agricultura, pera venir a mostrarvos els encisos de la pagesia de Mallorca.

* * *

Senyors: Mallorca es una au marina de l'estol grec que, esgarriada un temps d'aquell nombrós esbart, emprengué la volada seguint el sol en sa carrera, fins que, trobantse retuda de cansament o poruga de l'ignot, va posarse sobre les blaves aigües del Mediterrani, baix del alt Pirineu, aont romangué de sobte encantada per sempre.

Mirau sobre un mapa el cuiro de vaca de que nos parla Estrabon y veureu que més bé té la figura de la fotja, mentres nada per dins les aigües dels nostros prats: el coll arrufat, la coua curta, les ales aplegades y el cos arredonit y gris de atapit plomall. Encara se troba en la direcció que duia a l'arribada: el bec a Andraig y la coua a Formentor. Aspra y rocosa serra l'atravessa de llevant a ponent, com ala de forta ossada y llargues plomes. Els serrals d'Artá y els de Felanig, més curts y baixos que'ls del Nort, son els peus y les cames arronsades. El ventrell amb les parts blanques es el canal que corre desde la badia de Palma, aont te la boca, seguint pel *plá de Sant Jordi* y centre de l'Illa, fins a l'Albufera d'Alcudia, qu'es el punt d'eixida del líquit qu'engoleix. Casi tot es ploma y ossos, y la poca carn que du, es negrosa y dura com la dels aucells del salobrar: terrers gravencs, amb qualque redol argilós, dins bassols y ressalts, demunt un ample llit de pedra resseca y brescada, sobre'l qual les aigües de les plujes corren depressa pels empinats torrents cap a la mar; y la poca que queda, mullant la terra assedegada, s'abeura aviat xupada per aquella esponja insaciable. Com no té amples vessants, no hi ha rius que sempre corren, ni llachs durant l'estiu, de fresques y dolces aigües; sols s'hi troben uns quants goces en les altures y migrades fontetes, ençá y enllá per la montanya, amb qualquna un poc més grossa per dins el plá. Les cinies y els pous en el temps de la calor solen secarse; no més son forts si les aigües filtrant hi acudeixen de la mar.

Els perfils de l'au marina, vull dir, de les costes, serrals y puigs, apareixen nets, precisos, retallats sobre l'horitzó, mentres no los tapa la boirada pel cim de

les montanyes com succeieix sovint. Més en tot temps de l'any la llum viva y clara del sol li dona un tó uniform, grisenc y brillant, tenyintho tot dels esplendors prepotents del cel y de la il·luminació universal de l'aire. Tot es gris blavós, a diferència d'aquells païssos humits aont el pis es sempre vert clapetjat de colors calents y vius: roig, vermell, groc, palla, negre o blanc, segons sia l'objecte; taques que no están mai esmortides per la claror massa intensa del cel, qu'es la que té aquí el valor predominant. La matèxia calitja, al escamparse esfumant y atenuant la llum del sol, com es viva y brillant, destrueix l'efecte del clar oscur.

¡Sí; Mallorca es una hermosa illa de l'orient, una illa grega desl·ligada de l'estol jònic, que, a través dels sigles, y a gran distancia, conserva imborrable la fèsmia de la raça! Aont la llum influeix constantment sobre la flora vegetal y sobre l'animal, y més que en cap, en la humana.

La vegetació es exuberant, vigorosa y persistent: el ramatge dels arbres cobreix sovint la terra, les plantes resisteixen llarc temps sense sentir l'amorosa besada de les plujes; les besties se mantenen d'herba seca, fulles mosties y aspres bròstes; y l'homo roman a l'aire lliure, assaciant la fam amb un bocí de pá y una grapada de figues.

Bé's pot dir que aquí, la planta y l'arbre, l'au, la bestia y l'homo, tot, més que de la sava de la terra, viu y s'alimenta, com el pí de l'altura, de les amors del cel.

Mallorca es gran, es bella, te gorchs y fondalades
Y olivars y pobles y coves y castells,
Y putjos qui s'abeuren del cel dins les boirades,
Com de la llet materna, alçantse assedegades,
Les boques dels vedells.

Té murs de roques fondes aont brama la riera;
L'espiga d'or s'engronsa fins als pinars reulls;
Els tarongers verdetjan, se vinclá la palmera;
La mar demunt la platja s'adorm o escup brumera
Entre gegants esculls.

Aixó qu'en tan hermosa forma nos ha dit un dels nostros poetes (1) es la pintura més justa, compendiosa y acabada que'n conjunt pot ferse de nostra patria; però jo desig fervos observar la diferencia que hi ha entre la montanya y les terres baixes, y mostrarvos l'influencia que'l lloc y el clima tenen sobre l'aspecte físic dels sers organissats y fins y tot demunt la part moral de l'homo, influencia de latitut que, si per tot el mon s'observa, poques vegades es tan visible dins un espai tan limitat.

Com sabeu, la nota distintiva y característica de l'altura es l'esbeltés y la delicadesa, així com la de la planura es la robustés y la força. La llei general s'hi

(1) En Joan Alcover.

troba una volta més plenament confirmada. Miráu sino com dalt de la serra, pel *Pla de Cuba* y en els sementers de *Lofra*, el blat s'aprima així com creix y l'espiga s'allarga al granar, la palla és fluixa y manjivola y el pá molt blanc y saborós; l'herba que naix pels *Tossals Verts* es tendra, sucosa y flonja; la *Aubaga* diuen en la *Vall d'Orient* a-n el més ombrívol boscatge d'arbres abrinats y atapits; en el *Gorc-Blau* les alzines son altíssimas, els pins aciprerats, els xops y els polls de gran alçada, y els penyelars tallats a plom fan grans fondals; les figueres de la montanya, cercant el sol, allarguen les branques com les sarments de les vinyes. Per les valls y pels vessants de les altures el fullam de l'olivar blanquetja com les aubes, y l'oli de ses olives es transparent, fi y daurat, com el fruit del taronger. També es fina y suau la llana de les ovelles del coster, lleugeres y trescadisses com els cabrits, mentres que'ls vells de les dels baixos, grosses y carneses, son comuns y aspres. En el plá els sembrats, blats, xexes y ordis, son groixuts y forts com el canyet del prat; l'espigam revengut, granat y retent y el pá moreno y pesat; els arbres son baixos y de bona soca y les oliveres amb fulla negrosa de la mascara, poc fruiteres, gens retents y de mal oli. L'etzebara y la figuera de moro s'hi troben en son terrer y no viuen dalt la muntanya, aont el noguer s'hi fa alt y esponerós y en els baixos casi no hi fruita.—El bou manso, angulós, quadrat, feixuc, pausat y poc airós, es l'animal del plá, y ni tan sols sab caminar per la muntanya, per ont tresquen, seguint tiranys y revolts, l'ase y la mula, y hei salten lleugers per les timbes y roquissars, les cabres, les ovelles y els porcs magres. Aqueixes diferencies son encara més visibles en l'homo. Fixauvos per un moment en el pagés de la planura central, el més típic de tots, y veureu com té ça musculatura robusta y desenrotlada, ça ossada grossa, els peus plans y amples com les mans y les espatles, la color morena, els cabells negres, el caminar lent, com el pas del bou, els moviments feixucs y poc airosos, el parlar pausat y peresós, generalment prou aixut de conversa; y aném llavores a cercar l'habitant de les altures d'Escorca, aont trobarém al jove abrinat, magre y falaguer, d'ossada prima, de color esblancaida, amb els peus, les mans, les cames y'ls brassos llargs y vincladissos, aposta per saltar pels roquissars y per enfilarse an els arbres; la gent es comunicativa, atent, afectuosa y hospitalaria; pero tal volta un poc incostant y variable, y segurament manco reflexiva y entenimentada que la del plá, d'ont surt l'homo d'acció y de voluntat més ferme y resolta de l'Illa. Els montanyencs trien sempre les feines lleugeres, de més moviment que força; com cullir l'oliva, podar y etsecaiar els arbres, tallar pins y alzines, fer carbó y pasturar les besties; son poc manjadors, casi no tasten la carn, el seu aliment principal es el pá y l'oli; per vestir esculleixen els colors grisos y apagats; son divertits y festosos y en llurs bregues no solen arribar al escándol y la revolta, però sovint se mantenen dins l'intriga, y, essent més raters que sanguinaris, escassetjen els assassinats y les morts violentes. La dona de la muntanya es més esbelta y delicada que sensual y carno-

sa; per lo demás se pot dir que té la mateixa fesomia física y moral de l'home, amb les naturals diferències genèriques. Es ben cert que les felanitxeres no tendrien el cos tan prim, vincladís y agraciat, ni la gent d'aquella ciutat sabria fer aquelles airoses gerretes que tots coneixém, si no tenguessen llurs muntanyes; aquell puig de *Sant Salvador*, el Castell de *Santueri* y els serrals del voltant; y per aixó mateix, perquè viuen entre muntanyes, els habitants d'Artá y Capdepera, s'assemblen tan poc an els de la planura. Com veu, predomina entre els muntanyencs la delicadesa, l'emoció y l'agilitat d'acció.

Els del plá son més menjadors, engoleixen major quantitat d'aliment y no saben passar sense el porc. Essent més robusts y pesats, se dediquen a les feines feixugues y de poc moviment: com llaurar, cavar, fer clots y ciquies. Les colors vius de llurs robes, sobre la tot de les dones, contrasta amb la color morena de llur carn colorrada y bofegada del sol. Son de natural retret y tranquil; però quant surten de llur passivitat, arriben fins an els crims més espantosos: basta recordar els apassionaments polítics dels nostros dies y del començament del sigle passat, y les revoltes del temps del *Tort Ballester*. De la planura surten els pensadors y els mecànics; no se pot negar que llur potencia intelectual es generalment superior a la dels muntanyencs.

Els moradors del centre no abandonen mai la llar y el tros; sembla que hi están lligats com els pagesos de l'edat mitjana; tal volta aixó se deu a que'l terrer es més ric y abondós que'l de la periferia, aont molta gent, falta de medis per mantenirs'hi, recorre tota l'Illa cercant treball y sovint l'abandona per anarsen a llunyans països, desitjosa d'enriquirse en breu temps y poc esforç. Alguns ho consegueixen, la major part moren anyoradissos en terra estranya y els demás vençuts a la fi per l'anyorança, tornan tan malanats y pobres com el dia de llur partida, però satisfets y contents de recobrar la perduda patria.

Després de lo dit, he de fer constar, que totes les distincions referides son solament accidentals y de relativa significació y trascendencia, puig qu'en el fons dels signes y notes distintives dels moradors del plá y de la muntanya, de les terres centrals y de les costes o voreres del mar, per demunt les línees diferencials de la naturalesa inanimada y de la flora y de la fauna de la Illa, Mallorca té una sola ànima, un sentiment comú, una traça y perfil propi y una merevellosa vibració de llum esplendorosa, semblant an el minbament de les visions celestials, que dona a cada part, a cada tros d'aquest harmoniós conjunt, el característic aire de familia, la fesomia especial de la raça.

Som fills del Mediterrani, som néts dels grecs; però tenim qualque cosa de l'oreneta africana y desgraciadament no mos assemblám gens ni mica an els aucells del Nort. ¿Voleu sebre quín es el signe distintiu, el segell imborrable qu'influeix sobre la nostra manera d'esser y determina y constitueix el nostro caracter?

Donchs, escoltauhó bé: es que vivim amb por, que passám el temps a l'aire

lliure, gaudint passivament dels amorosos raigs del sol com els dragons; que no sentim l'ambició febrosa de produir per augmentar la riquesa social y fer progressar l'humanitat, ni tant sols per interès y egoisme propi. En tot cas, sols se lluita pera conseguir medis bastants per emanciparse del treball, pera mantenirse pobrement, fugint de la llei santa e inevitable. !No fer res! Vet-aquí l'únic y constant desig de tots. El treball es considerat sempre com un càstic que desde el principi del mon pesa sobre l'homo y del que hi ha de deslliurarsen, ja que no es possible d'una manera definitiva, al menys el que puga, temporalment. Mai se'l mira com un dever, el més moralisador, y com a font abundantosa de goigs els més purs, y de nobles satisfaccions; feconda manera de veure que sens dubte dona l'actual predomini de les raçes del Nort sobre las del Migdia.

De la originaria mallorquina no hi ha que parlarne, puig qu'aquells desconeguts pobladors primitius a la fi se varen confondre, si no s'esvairen del tot, al mesclarse amb els distints pobles que d'una maderà transitoria o amb caràcter més estable aportaren a les nostres costes, com els fenicis, els cartaginesos, els grecs y els romans, y, més fart, els septentrionals. Tal volta al apoderarse definitivament de Mallorca els alarbs, les altres castes que l'habitaven varen desaparèixer, estingintse o emigrant a altres terres; lo cert es que la nissaga catalana esclussivament predominant després de reconquistar l'Illa el rei D. Jaume, en breu temps va anar perdent el caràcter y les qualitats de la raça fins al punt de que actualment hi ha que reconèixer que nos queda ben poca cosa—feta excepció de la llengua—del esperit individualista germànic que tant ventatjosament distingeix a Catalunya de les regions del centre y del migdia d'Espanya.

L'influencia del medi es sempre molt poderosa y a voltes decissiva. Sembrau molts de pinyols o grans d'una mateixa casta en terrers de latituts diferents; deixaulos germinar, creixer, florir, fruitar y reproduirse indefinidament, cad'un en el lloc aont va esser enterrat la primera vegada; y veureu, que, si arriben a aclimatars'hi, sorgiran moltes varietats de la mateixa especie, tant més diverses unes de les altres com més diferents y oposades sien les condicions climatològiques dels paisos aont les plantes s'han nodrides (1). Tal es l'istoria de la raça catalana en aquesta Illa; siscentys anys de constant residencia feren llur obra; y així es qu'en el començament del sigle XIX ja hi trobám, per demunt el caràcter originari, el caràcter adquirit. Aixó nos fa creure qu'amb les distintes raçes qu'anteriorment l'habitaven va succeir lo mateix; al cap de més o menos temps llurs descendents eren com noltros, vertaders fills del Mediterrani, peresosos y fatalistes com els orientals y els africans. Perque, senyors, les condicions climatològiques d'una regió no varien radicalment en milenars d'anys, tot lo més sofreixen lleugeres modificacions casi imperceptibles per l'observador; així es que'l terror, el paisatge, el cel y el mar de Mallorca se pot dir que no han variat.

(1) Taine.—*La pintura holandesa*.

Procuraré, per lo mateix, recordarvos el seu aspecte puig que aquest engendra la fesomia y el temperament dels habitants.

En la nostra mar, en la mar que volta Mallorca, ordinariament tranquila y calmosa, no s'hi formen els fiblons y tempestats qu'en altres punts la fan temible y sovint terribles; y si a voltes s'avalota, l'alta carena de muntanyes del Nort nos guarda de les furioses ones dels vents de tramuntana. Lo mateix en els dies de maror qu'en els de calma, les aigües son sempre blaves com el cel que nos cubreix, com la calitja que nos embolcalla y com les montanyes que nos rodetjen. Es una mar que sembla un llac lluminós de l'Orient, amb cales arenoses y abrigades, y costes planeres, curvades y airoses pel mitjorn, y sugestives, imponents y braves pel mestral y tramuntana, aont s'hi troben covals espléndits de degotissos eternament verjos, amb fons maravellosos dins les clares aigües per ont naden un sens fi d'anfibis, insectes y peixets per entre les algues y plantes marines, sobre un llit de roca de colors maretjadors. La pesca era, fins ara fa poc, fácil y abundosa, y la gran diversitat de peixos son llustrosos y brillants com el metall brunyit.

El clima de l'Illa es dolç, suau y poc variable; l'hivern curt y relativament sec y soleiós; la neu, que casi mai baixa a la planura, se fon aviat en el cim de les més altes muntanyes. Els delubins tropicals son aquí casi del tot desconeguts. En canvi les plujes escassetjen sovint, fins al punt que durant l'estiu la terra bofega mig calcinada y les plantes se mustien y moren assedegades, però basta una brusca a temps pera refrescar l'aire y retornar el benestar y l'alegria. El pis, generalment sec, aixut y esponjós, no produeix els paludismes y les febres dels llocs humits y aigolosos. Solament de l'*Albufera*, d'*Alcudia* y *Plá de Sant Jordi* fugia la gent per por del mal aire, fins que s'han anat sanetjant aquells salobrars y convertintlos en les terres més productives y estimades.

La vegetació selvatge que, així en els plans com per les muntanyes, sempre ha brostat abundant, esponerosa y atapida, no es estada mai aquí, com sovint succeïx en altres regions, font de males sanitats, degut a que les plantes y arbres que poblan els nostros boscs y garrigues son casi tots aromatics, fibrosos, de llenya forta y poca saba, de llarga y penosa creixença y de condicions apropiades per resistir llargues sequies.

Essent, donchs, Mallorca un llit de roca cubert per un llensol de terra ressecada pels raigs d'un sol casi africá, un pis rocós tapat per una lleugera capa de molça rarament banyada per les benefactores plujes, no hi ha que cercarhi la gran fertilitat dels paisos humits ab terror de bona casta y molt de fons; aquí les cullites anyals son poques, a voltes hi ha que deixar descansar la terra un parell d'anys pera ferli produir qualche cosa; bona part d'ella son pinars y garrigues y fins erms del tot improductius; però si el rendiment es poc, els fruits que la nostra terra dona, assaonats pel sol y l'aire, son dolços y de molta durada y pocs basten per assaciar la fam dels habitants. Si així no fos, haurien emigrat molts d'ells o hagueren suplit

per altres medis la deficiència de l'agricultura, a la que se son concretats casi exclusivament durant molts de sigles com veurém suara.

En lo que vos estic dient, me referesc a la pagesia tal com era fins ara fa poc; puig dels canvis suferts derrerament, o sia, del estat actual, me'n ocuparé més tart.

Passats els primitius pobladors de l'Illa y les demás raçes que sucessivament la varen ocupar en les condicions mencionades, hem vist quina va esser a la fi el seu temperament y el seu caràcter; vejám ara el fruit d'un y altre, o sia, l'obra humana.

Me fixaré en primer lloc en l'habitació. Com els moradors de Mallorca no s'havien de defensar de les feres, ni d'altres besties selvatjes, ni de les serps, ni dels insectes tan molests y perjudicials en molts de llocs, ni tan sols del clima per esser un dels més sans y dolços del mon, al abandonar les fosques y humides coves, que de tot d'una ocuparen, varen passar a les barraques de pedra, troncs y rames, y casi podriam dir que dins elles se quedaren; puis que'ls casulls dels pagesos, així els d'enmig del camp com els dels pobles, sense més claror ni ventilació que la que reben pel portal d'entrada, foscs, petits, incómodos y humits, s'assemblen més a la barraca del carboner que a les cases y habitacions modernes. No necessitaven altra cosa, perque, com sabeu, la casa sols los servia pera dormirhi durant les cruets nits del hivern, pera guardarhi els fruits recullits y el pobre mobiliari y més que per res pera tancarhi les besties.

El mobiliari solia esser, y es encara ben sovint, reduit y senzill, casi rústic: un llit pel matrimoni, amb un mal tapament y un sol matalás de llana sobre un poc de palla d'ordi, une o dues caixes, unes quantes cadires y qualche banc; la tauleta y la pastera de llenya del pais, ennegrida pel temps y l'us; gerres, olles y escudelles de fang; un parell de culleres de pi y poca cosa més; però, sempre, molta netedat per les emblanquinades parets y pel trespol ben escombrat. En mig d'aquella pobresa l'homo més refinat y esquisit s'hi troba bé.

Lo mateix se pot dir del vestir en quant a la senzillés y a la netedat. Els muntanyencs encara no han deixat del tot la pell de cabra sens adobar, per defensarse de les plujes de l'hivern; y era costum molt general teixir els mateixos pagesos la llana y el cányom amb que se vestien y abrigaben, fins que l'industria moderna va tirar per terra tots aquells simpáticos telessos casolans. Ara, prou ho veis cada dia, se vesten amb lleugeres robes de cotó obtingudes a baix preu, y sols les dones han conservat el típic trajo de la pagesa mallorquina que tan agradoses les fa y tan bé los cau; però la roba de la falda, del gipó y del reboçillo procedeix de les grans fábriques.

Y respecte a l'alimentació de la gent del camp, si bé es cert que la del pla es més menjadora que la de la muntanya, ni l'una ni l'altra ho es gaire comparada amb la del Nort de'Europa, que com sabeu, devora diariament grans quantitats de carn y engoleix molts de litres de begudes fortes, sens contarhi una bona partida

de taçes de té, y no poques grasses. Els nostros pagesos se contenten amb una ribella de llegum y una grapada de fruita y ben sovint amb una escudella de sopes o amb un poc de pá amb oli. Amb tan insustancials aliments un inglés ó un alemany no hi podria passar ni un día. Aquí no es estat mai diari y general l'us del ví y menys encara el del alcohol; aixó no vol dir que no hi haja hagut sempre, abans més qu'ara, qualque gat, però en tot temps son estats mal vists y despreciats de totes les classes socials. Els pagesos son ben afectats d'anar a la taverna; sobre tot el diumenges y altres dies de vaga, s'hi passen moltes hores xerrant y disputant sense sebre de qué; però no beuen de més, n'hi gasten gaire diners. Les excepcions, que no n'hi manquen, sobre tot entre els jugadors, justifiquen la regla general.

Ara digaume: ¿si una raça qualsevol, y més encara si es d'aquelles que, com la nostra, no sent l'ambició y el desig de millorar y enriquirse, si es incapás d'associarse, d'instruirse, de sufrir, de lluitar, de recomençar una y altra vegada el mateix treball perfeccionantlo sempre, si no té la paciència necessaria per dominar els efectes perjudicials del clima, en una paruala, si en lloch d'una raça germánica es una raça llatina imprevisora, peresosa, variable y superticiosa la que's troba constantment baix dels raigs enlluernadors del sol, ben avenguda o al menys fatalment resignada amb els aliments, el vestits, el mobiliari y l'habitació de que acab de parlarvos ¿pot donar mai homos treballadors, industrials y negociants, homos actius y útils, homos de bon sentit?—¿Y la raça catalana (me direu) que s'es feta?—

Baix de la pressió climatològica dels sigles se forma en gran part el caràcter; lo qu'en un principi era costum se converteix casi en instint; la forma adquirida p'el pare se fa hereditaria en el fill; y a la fi son per naixement, sens pena, lo que'ls seus progenitors eran per necessitat y per força (1). D'aixó pervé que durant molts de sigles la historia de la nostra pagesia se redueix a una monótona crónica dels anys de fam y sequia, dels anys de miseria y de peste y de les continues lluites y odis de familia, semblants a les dels italians, anc que no sien tant sangnants, ni tan conegudes com aquelles.

Epoques hi va haver de relativa prosperitat; però aquesta no provenia de l'agricultura, ni té res que veure amb la pagesia; era efecte de la navegació y del comers ciudadá; per lo mateix que dins la ciutat mai es tan intensa l'influencia climatològica.

Dels camps n'es fuita sempre la gent rica, com del mal temps y del mal esperit; fins y tot els mateixos pagesos, tan aviat com se son trobats amb medis es bastants per mantenirse inactius, s'han arracerats derrera les vostres murades—¡Bé heu fet de tomarles!—Els fugitius, per no dir els renegats, conservaven les propietats adquirides, y com els ciutadans ja'n posseien d'altres, casi sempre les millors,

(1) Taine.—Obra citada.

y ademés cobraven dels pagesos força de censals y altres càrregues, aquests quedaven en condicions molt paregudes an els rústecs de l'edat mitjana en les demés regions d'Europa.

Vos he fet observar, no fa gaire, que la falta de plujes regulars y abundoses, les llargues seques del pis esponjós, son estades sempre, en totes les èpoques històriques conegudes, la causa de les males cullites, sobre tot de la perdua de les de grà. Aqueixa deficiència del aliment més indispensable per la vida, duia, invariablement, com a coua, la fam, la peste y la miseria de qu'he parlat.

El mal era greu, però no incurable. El remei era ben ben conegut de tothom, y així y tot, ningú prenia la medicina amb la constancia y en la quantitat necessaria per vèncer la malaltia. La millora sols es arribada en el nostros dies.

Repetesc que la falta de plujes regulars, especialment durant la primavera, y la pobresa y el poc fons del terrer, han fet que les cullites ordinaries de grans fossen insuficients per satisfer les més riguroses necessitats dels moradors, y aqueixa falta, senyors, sols podia suplirse importantne de forasters a canvi d'altres articles indígenes sobrants. Doncs sent aquí coneguda de molt antic una gran varietat de produccions agrícoles; y veient ademés els pagesos que'ls fruits eran bons y estimats en tots el mercats; que'ls arbres créixien en els nostros terrers, robusts, resistents y esponerosos, y que hi fruitaven de lo més bé, tot lo contrari de les herbes y plantes dels baixos que sovint, faltes d'humitat, queden raquítiques, escaldades y migrades de llevar, com no més notoven la falta de grà s'empenyaven en mantenir casi esclussivament la conró del blat; y tenguent sobrança dels altres fruits, los reduien y casi despreciaven, en més motiu per esser el trasport difícil y costós y no haverhi capitals ni inteligencies interessades en posar remei a tanta desventura.

Ara les comunicacions y trasports son fàcils; els arbres fruiters, arrengherats en linées interminables, poblen tota l'Illa d'un cap a l'altre; y els propietaris; amb febre creixent, segueixen sembrantne a milions cad'any. Avuy la fam es fuita de Mallorca, desterrada per sempre.

¿Ha canviat per ventura el caràcter dels habitants?—¿Son ara emprenedors, constants y treballadors els que abans eran indolents, peresosos y fatalistes?—Res d'aixó. La millora es sols relativa entre el temps passat y l'actual, però no s'hi troba comparant la nostra raça amb les del Nort d'Europa y d'América. Lo que nos está succeint es, que, després d'atravessar tota la França, nos arriben desiara eis raigs llunyans y desmaiats de l'estrella polar; y així com el vapor remolcant la barca li fa remuntar el riu contra la corrent, així l'impuls prepotent del progrés modern nos ha creat noves necessitats. El desig, encara que poruc y temorec, de satisferles, nos imposa la lluita y el treball y aquest mos dona la civilisació y el benestar de que venturosament gaudim al començar el sigle xx.

Aixó demostra que la llibertat humana, la ferma voluntat de l'homo, pot tór-

cer y fer variar la poderosa influencia del medi, la llei incerta y desconeguda de l'herencia y la raça, al menys fins a n'el punt de donarnos coratge per lluitar sempre, sens desconfiar de véncer.

Avui ja han desaparegut casi del tot aquells grans dominis territorials, eternament vinculats y casi del tot improductius, venturosament troçetjats y dividits per la desvinculació, pera ferne les sorts, rotes y tanques més millorades y més ben situades de cada terme; terres que'ls mateixos pagesos, convertits en petits propietaris, conren amb les seues mans y reguen amb la seua suor, amb l'esment d'un pare amorós envers del seu fill estimat. S'han anat perdent y estingint molts de censals y alous qu'encadenaven y oprimien la nostra terra; però en mala hora se l'hi ha posada la nova argolla del regnant burocratisme y del fisc insaciable, que ofega y no deixa moure amb la deguda llibertat la petita sort del pobre conrador, fonament el més segur y estable del progressiu organisme social.

Ara cada tros, no sols per les voreres dels pobles, sino per moltes lloges a la redona, y fins podria dir per tota l'Illa, feta excepció del erms y garrigues, es un hermós jardí amb arbres afilerats, d'aquelles castes que millor compte donen en cada lloc; ben llaurats, y més ben cavats y etseciats encara, que creixen esponerosos sobre un pis de terra toua, sense un mac, puis que de les pedres n'han fets marjes per contenir els terrers rosts, parets per tancar les finques y casetes per guardarhi les eines, els fruits y el bestiar, y per secarhi les figues a la tardor.

Ara tothom se assacia de pá, molts se aixopluguen baix de la propia teulada, y no sols poden lliurarse del fret y abrigarse en temps de pluja, sino que vesten diariament amb gran netedat, y els dies de festa amb relativa elegancia. Ara ja no muntan, com altre temps, de la planura, els anys de sequia, aquells estols de vells, dones y nins famolencs, descalços, espellissats y casi nuus, captant un roagó de pá d'ordi o una grapada de garroves per amor de Deu, quan no les recullien per dins els camps, pasturant com el bestiar, semblants an els esbarts de corps afamegats que baixen dels empinats roquissers de la muntanya.

Y totes aquestes millores, tot el benestar que nos es arribat en manco de mig sigle, no se deu a cap radical variació de cultiu, ni a haverse aplicat a l'agricultura importants capitals estranys, ni tampoc a haverse realisat estensos conreus, amb grans máquines de vapor com ho fan per altres punts; tot es vengut aquí poc a poc, sense alteracions, ni canvis fondos y trastornadors. Les produccions son les mateixes en quant a la calitat dels fruits, sols en la cantitat han tengut augment. S'han plantats arbres y més arbres de les castes ja conegudes, s'han conrades moltes de terres qu'abans eren erms y garrigues, s'han llaurat, cavat y femat amb més esment les qu'abans ja se conraven, y el temps y el clima han fet lo demés.

Les conrons, repetesc, no han variat. Encara fruiten les altes y esponeroses, argentades rames de l'olivera, que'ls orientals empeltaren demunt la fantástica y

capritxosa soca del selvatge ullastre, molts de sigles abans de que venguessen a aquesta terra el nostros progenitors catalans. La olivera, símbol de pau y concòrdia, que tenim com arbre nacional, es mirada sempre amb singular predilecció y tenguda en gran estima. De naturalesa esquisida y somniadora, vol viure solitaria en les altures; per lo qu'ha abandonat les terres baixes aont s'hi han sembrat altra casta d'arbres y s'hi han conrat diverses plantes; però en els llocs aont troba el clima y terrer que necessita per fer bon fruit y oli fi y saborós, se deixa reproduir fàcilment per empelt demunt l'ullastre dur, sens mancabar.

He dit inexactament que l'olivera no tolera cap altre arbre an el seu costat essent així que se agermana de lo millor amb el garrover, y que de molt antic los trobam mesclats y ben avenguts pels costers, valls y plans de Mallorca. Aixó se deu a que'l garrover es de tan bon natural que amb tothom sab avenir-se, perque sempre dona an els veinats y mai los demana rés. Bé mereix que'l conrador el tracti amb més esment, essent l'arbre que exigeix manco *abono* y el més agrait de tots; es tant fener, que poques vegades deixa d'espletar un any partaltre. Com per altra part el preu de la garrova se manten prou alt y es molt cercada, se fan sempre seguit noves plantacions de garrovers, casi tan estenses e importants com les d'ametlers.

Vet-aquí l'arbre avui verament privilegiat. Essent la seua zona de producció molt limitada y la nostra de les més ventajoses per fruitarhi normalment; essent bona part del nostre terrer lleuger, gravós, sec, calent y ventilat, aixó es, molt apropósit per la creixensa, desenrotlo y robustés dels ametlers, no es estrany que s'en hajan sembrats a milions, de cinquanta anys an aquesta banda; y per lo mateix qu'ara l'ametla sia un dels productes agrícols més importants de l'Illa, si no sobrepuja a tots els demás. El bessó de l'ametla, fruit dolç, saborós, agradable y bó de trasportar y conservar, es de cada día més conegut y estimat en tots els mercats del mon; y com, juntament amb el sucre, son la base casi exclusiva de tot el ram de confiteria, y els golosos augmenten, els preus en or ultimament obtinguts han superat les esperances dels més optimistes.

La figuera sembla que a la fi haja quedada vençuda, però lluita encara, y no deixa mai d'esser mirada pels pobres amb molta simpatia. Verdes y seques les figues estauvien el pá y son casi un aliment complet per la gran quantitat de sucre que tenen; aixó fa que s'haja pensat y fins s'hajen fets fruiters ensaigs per estreuerlhi, sobre tot l'alcohol, lo que tal volta sia motiu d'obtenir de la figa preus més alts y remuneradors que'ls actuals. Ja sols ho estorben els drets fiscals, segons dihuen els industrials interessats. Aqueixa nova sortida se fá ben necessaria, puig que aquella antiga costum d'engreixar porcs en el figuerals, deixa tan poc de net, que no pot conservarse gaire temps.

(S'acabarà).

Nit d'estiu

A la Sta. Coloma Salvá

¡Deu meu quina nit!... No's sent res... just els sospirs amorosos del embatol entre'ls arbres de la ribera; just la mar, que remoreja somiosa, delitant la fantasia ab sirenes d'ulls de cel y llabis coralins.

¡Quina cala tan bella! Es espayosa; a un cantó les roques ventureres semblen un esbart de vell-marins; per totes les bandes els pins y sivines devallen fins a besar la aygua ab llurs rames; per devant se desclouen les líquides planuries, brillant a la clariana de la lluna com l'argent fos.

Be'm plau l'estarme aquí, recolzat damunt la arena, aspirant el perfum dels pins y la oloreta de marina. Se sent una fresca alegroya y'l cos, mitj ensopit ab la calor del die, reviu dolçament; una calma salutífera banya, qual rosada, mon esperit; tot jo'm rabeig dins la majestuosa pau d'aquesta nit esplendent.

Les amargors de la vida fugen lluny, y mos pensaments s'escolen serens y placévols com els estels que m'aguayten de la altura; la misteriosa armonía que brolla l'univers, resplandeix dins mí omplintme de tranquil·litat inefable; fins mos desenganys compareixen rouats ab la blanca polsina d'aquesta nit.

¡Oh, sí! més pobres ilusions musties ja no'm fan plorar llágrimas de sanch com abans, sino que'm gotejen dolça resignació, alegria quieta; el cor les reb just angelets que's cuiden d'apartarlo del llot del mon, y obren mos llabis ab el somriure del agrahiment. Agrahit les he d'estar a n'aquestes ferides tan dolorosas per un cor jovencel; m'han mostrat com belles apariencies amaguen mentides y podridura; m'enmenen sobre lo tórbole d'aquí baix, per les vertaderes regions de la Amor y de la Llum. Sense tals desenganys no sabia qué es la vida, ni coneixeria'l mon.

¡Quina ditxa per mí veure estes coses! Benhaja, benhaja la nit hermosa que'm fa ensaborir el bálsam que s'oculta dins les penes amargantes.

JOAN ALZINA Y MELIS.

A propòsit de Bjoernson

En Bjoernson, es un dels autors noruechs que, junt ab el celebrat dramaturch Ibsén, ab el poeta Vinje, el novelista Jonás Lie y alguns altres ingenis privilegiats, representa més genuinament el despertar intel·lectual d'un vell poble d'artistas, mort de temps en ses típiques manifestacions, per l'oficialisme suech.

El desvetllament de Noruega presenta molts punts de semblansa ab el reviscolament progressiu de l'ànima del poble catalá, y quasi podríam dir ab el de tots els pobles que han vist cohibida l'expansió de son esperit, y's desvetllan un jorn comensant per refrescar el sentiment y la inteligencia en les deus abundoses de la historia patria. Com succehí ab el renaxement de Catalunya, la primera época del modern renaxement

noruech fou essencialment romántica: els primers poetas que allavors aparegueren, com a precursors del futur moviment intel·lectual, se dedicaven a cantar époques passades sortoses pera la historia y l'art de Noruega; hardits folk-loristas buscaven en les rondalles y en els oblidats tresors de poesia y música populars, la rahó d'esser de la vida nacional del poble noruech.

Ayтал moviment ajudat per una bona part de la joventut intel·ligenta y nodrit ab la sava del terror no trigá a ferse simpátich a la inmensa majoría dels noruechs que comensavan a sentir desitjs de lliberació del jou centralista de Suecia, desitjs moralment lograts avuy, donchs la convicció de la propia personalitat ha entrat ja fins al moll dels ossos als fills d'aquella terra llegendaria. No faltá Bjoernson al cap d'aquest moviment desde la seva joventut, durant la que's doná a conéixer especialment ab el seu *Himne a la patria*, esdevingut gayre be un cant nacional. Entre una serie de noveles, poemes, contes, etc., en Bjoernson publicá en 1857 son primer drama *Entre'ls combats*, y més endavant algunes altres produccions dramátiques com *Els nuvis*, *Ligur Slembe* y altres, que poden classificar-se entre la que'n podríam dir primera época d'aquest escriptor y poeta, y que tant ajudaren a la fundació del teatre nacional noruech, realisada per Ibsen després de tants y tants esforços pera foragitar de les taules l'esclusivisme a favor dels repertoris suech y danés.

Ben prompte s'adoná Bjoernson dels problemas, principalment socials, que duyan trastornats als pobles d'Europa y que comensavan a barrinar les closques dels homes saberuts de la Scandinavia; allavors fou quant fentse declaradament paladí del partit radical, y abandonant sos cants a l'antiga llibertat y a les tradicions patrias, s'embarancá a tractar en sos dramas y noveles les cuestiones socials y polítiques y fins les del ordre moral llensades al caminal de la discussió pels revolucionaris dels altres païssos europeus. Y es que la Scandinavia, com are Espanya, sentí impulsos d'obrir finestrels de cara a Europa, pera donar entrada a les moderníssimes especulacions de la inteligencia que están de tanda, encare que operant una verdadera violencia, de la que n'es bona proba el cas del distingit músich Eduart Grieg, ilustrador del *Peer-Gynt*, quin temperament ultra-romántich ens está donant en ple intel·lectualisme, quadros de pastorets y païssos de vano!

* * *

La comedia *Amor y Geografia*, pertany a lo que'n diríam, segona época de Bjoernson, época en que, a pesar de lo que hem dit d'ell no deu considerarse com a productora de dramas esclussivament envolcallats en les tenebroses sinuositats del simbolisme filosófic, a lo Ibsen, fins y tot duent molts d'ells, el llevat de les idees revolucionaries que s'agitan en nostre temps com les impureses de tota mena en el sí d'una corrent intranquila.

Verdader colaborador Bjoernson en l'obra iniciada per Ibsen de donar vida al teatre noruech, y fills abdós autors del mateix medi, quelcóm havían de tenir de semblant en les seves obres; y en efecte, abdós senten de manera parescuda el seu desitj de revivar l'ànima nacional del seu poble, pero al ensemps que Ibsen se decanta cap a un fatal pessimisme, Bjoernson té un tirat ben marcat al camp optimista. En l'obra ibseniana sols

en algún punt determinat apareix un ull de sol que esquexi el text indefinit de la boyra grisa, reyna dels seus espays (en *El nen Eyolf*, per eczemple); mentres que en Bjørnson podríam dir que son més les ullades de sol (d'un sol septentrional, axó si), que'ls claps de boyra. Remarquém, de passada, que l'intent principal de Bjørnson en son *Amor y Geografia*, no es altre que la presentació d'un personatge que encarna el vici dominant del Nort, o sia l'orgull, engendrat per un eccés de *dilettantisme* intellectual. En aquest sentit el «Tygesen» bjørnsoniá ve a ésser l'aspecte cómich d'un caràcter abstracte, axís com l'aspecte trágich d'aquest mateix caràcter el tením en el «Joan Gabriel Borkman», de Ibsen.

Aquesta obra que hem traduít pera'ls lectors de CATALUNYA y en la que's posan tant en evidencia la trassa escénica y'l talent de *causeur* del seu autor, es una digne companya d'altres produccions tan celebrades de Bjørnson com son, per eczemple: *Leonarda, Un guant y Una quiebra*.

Amor y Geografia fou publicada per primera vegada en 1885; més tart son autor la modificá un bon xich canviant per complert tot el tercer acte, y establínt petites modificacions en els altres dos; axís arreglada tingué lloch sa *reprise* en 1893, y axís es com hem cregut convenient donarla a conéxer en nostra traducció catalana.

* * *

Al contemplar la moderna revifalla del teatre noruech, y compararla ab la renaxensa del nostre teatre catalá, quina tristesa fa veure l'estat deplorable del que fundá en *Pitarra* y han continuat, salvant escassimes escepcions, seguidors fidels de la seva obra disfressats ab el nom d'intellectuals. Allí, a Noruega, l'ánima del Septentrió, revestida ab els ropatges de la moda del mon de la inteligencia, envolcallada en el text boyrós de filosofíes més o menys malsanes, vingudes de per tot, s'ha alsat sobre la escena, y ha parlat al poble ab veu d'un Ibsen, d'un Holsward, d'un Bjørnson. Nosaltres hem sentit de lluny aquella veu, y'l seu so se'ns ha ficat a les orelles, la boyra del Nort se'ns ha pujat al cap, y'ns hem declarat per majoría de vots, septentrionals, europeus, humans, intellectuals, mascles, mal-carats...

Y mentres tant, es lo cert que per are l'ánima catalana, ni tan sols l'ánima universal, han parlat quasi be gens al nostre poble desde les taules del teatre! La técnica escénica de molts autors nostres es encare *pitarresca*, nostres assumptes de drama reclaman un nou Herodes, l'esperit de nostres personatges es d'ánimes de canti, nostres ideyes *sublims* les enmatllevém a Ibsen, que es l'únich autor estranger que conexém, en castellá, mercés a les traduccions que n'han fet dos *distingits publicistas*.

Oh, autors *moderns*, que feu melodramas que'ns en recordan d'altres d'en Sardou, escriptors d'idilis tristos de color de cendra de bugada, intellectuals melangiosos que cultivéu el genre sayneter, aspirants a redemptors polítich-socials, desde les taules, d'un poble quin cor no conexéu encare!.. ombres solemnials, rígides, espantaventables!.. super-ombres que creuéu magestuosament la nostra escena... no tindréu fills que vos diguin *Parla!* com Hamlet a l'ombra del seu pare, ans vos dirán en cervantesch degenerat, alló de... *pasad y desvaneeos!*

M. VIDAL.

AMOR Y GEOGRAFÍA

comedia en tres actes

~ DE ~

BJORNSTJERNE BJÖRNSSON

PERSONATGES

EL PROFESSOR TYGESEN. (1)

TURMAN, *amic de Tygesen.*

HENNING, *pintor.*

KAREN TYGESEN, *muller de Tygesen.*

HELGA TYGESEN, *llur filla.*

BIRGIT RÖMER, *amiga d'infantesa de Karen.*

MALLA, *dida de Karen.*

ANA, *maynadera de casa's Tygesen.*

(1) Se pronuncia TYGUESEN.

PRIMER ACTE

A casa's Tygesen. Una gran sala: a la esquerra dues finestres; a la dreta, una porta que comunica ab l'estudi del professor Tygesen. Al fons de l'escena, una entrada que ocupa quasi tota la paret, ab ales groxudes de porta a cada banda. Al darrera s'hi veu el vestibul y al fons una escala que du al primer pis: sota l'escala, y de costat, la porta del celler. L'estrada y l'escala guarnides com un museu; dins de la sala s'hi veuen objectes de diferents païssos.

A cada costat de la porta d'entrada, dues taules plenes de llibres y de papers reunits en pilots, ab una pedra demunt de cada pilot. En primer terme, a la dreta, un sofà, y al seu devant una taula coberta ab teles brodades y altres treballs de dona. A la altra banda un cavallet de pintor, ont hi há posat un retrato de tamany natural. Cadires, un gran mirall, etc. Tot ben rich y de molt bon gust.

ESCENA I

KAREN, BIRGIT

(La porta de l'entrada es oberta; se senten riallades. El comensament del diàlech se sent fora de la escena).

KAREN

Sabs que no t'havia conegut de moment?

BIRGIT

Donchs, jo t'he conegut avans de véuret. *(Karen riu).* Tè, vetaqui com. Tens el mateix riure de fa quinze anys.

KAREN

Ja ho sabias, que jo m'estava aquí?

(Entran totes dues)

BIRGIT

No, però aquest riure, jo crech que l'hauria conegut a l'altra banda del mon... A propòsit, ¿no heu estat a l'Australia vosaltres?

KAREN

Ont vols que no haguém estat? *(Fa una riallada)*

BIRGIT

(Riallada) Qu'estás alegre! Al teu cos-

tat s'ha de riure sense ganes! (*S'abrassan*)
T'has ben conservat en tot aquest temps!

KAREN

Y tú! semblas encare una noya jove!

BIRGIT

Tú si que ho semblas!

KAREN

Ja m'ho pensava que no trigarias a ve-
nirme a veure!

BIRGIT

No sabs qu'he heretat el nostre antich
castell de familia?

KAREN

«Hesteskoen»! Si, la nostra il·lusió de
nenes, t'en recordas?

BIRGIT

Si que m'en recordo!

KAREN

Jo are hi vaig quasi cada setmana!

BIRGIT

A «Hesteskoen»?

KAREN

Es a dir, hi passo pel devant, en cotxe,
quan vaig al pensionat.

BIRGIT

Al pensionat?... Ah, si, aquell pensio-
nat de noyes que hi há al costat!

KAREN

Allá hi tenim la nostra Helga.

BIRGIT

La teva nena s'está allá? No tens més
que un fill, y ja l'envias a pensió?

KAREN

Oh! es un pensionat molt bo! Y des-
prés, no fora gayre convenient tenirla a
casa. En Tygesen necessita molta tran-
quil·litat.

BIRGIT

Per altra part, no es gens lluny! Ab
prou feynes hi tens una hora...

KARE

Cada diumenge la vaig a veure.

BIRGIT

Pero ahir ella era aquí!

KAREN

Helga!.. No!

BIRGIT

No ho sé, però ahir vaig veure al teatre
dues noyes joves; y una vehina meva'm
va dir que l'una tenia tot l'aspecte d'esser
la teva filla

KAREN

La meva filla?

BIRGIT

Axis fou com vaig saber que vos esta-
vau aquí.

KAREN

Ja fa un any que'ns hi estém!

BIRGIT

Jo no'n sabia res. Vaig arribar aquí
avans d'ahir. A Hesteskoen no hi havia
més que una sala ont la pintura fos un
xich seca; la sala gran, sabs...

KAREN

La sala de les fantasmes que'n deyam
quan eram petites?

BIRGIT

Just. Y encare allá mateix s'ha de ca-
minar sobre fustes; no sé quin barnis gas-
tan els pintors a Noruega, que no s'asseca
may. Si per etzar se té la desgracia de
passar allí ont es pintat, un s'hi queda en-
ganxat com una mosca. Quan vaig veure
alló vaig fugir tot seguit cap al Hôtel; y
ahir que era diumenge, vaig anar al tea-
tre, pera tornar a veure aquelles velles
figures d'altres temps.

KAREN

Pero si nosaltres també hi eram!

BIRGIT

Es ben estrany, veritat? Jo havia pres una localitat de prosceni, de manera que m'estava al davant de tot. Hi havia molta gent que'm mirava, pero ningú'm va conèixer.

BAREN

Y quina impressió't va fer?

BIRGIT

Quina impressió'm va fer?... Com si fes cent anys que fos fora d'aquí. Tot me semblava nou, completament nou! No obstant vaig veure la senyora Holm que s'estava allà al seu lloch, sempre tranquil·la, sempre apacible, ab ses grosses galtes vermelles com avans; y al seu costat l'avia Holm tota magre, plena d'arrugues, tan devota del teatre com en el seu bon temps. Pero l'avia es morta, y era la senyora Holm que feya d'avia, y la senyora era la seva filla, la nostra amiga Augusta. Ah! com passa tot!

KAREN

(Riallada) No obstant es veritat.

BIRGIT

Pero lo que'm va fer més estrany, es aquell gran nombre de cares absolutament noves.

KAREN

Es natural, la majoria dels habitants no son fills d'aquí.

BIRGIT

Quin poble de nómadas que'n tenim d'aquets noruechs!

KAREN

Viatjant, s'en trovan per tot arreu ont hi há aygua... Y a propòsit, no m'havias parlat d'una joveneta que s'assemblava a Helga?

BIRGIT

Si... Me permets que'm tregui l'abric?

KAREN

No sols axó, sinó que t'ho demano.

BIRGIT

Aquest mati, quan he sortit, feya fret, però are fa una calor... quins cambis tan sobtats que se senten per aquí!

KAREN

Aquí no som a Odessa!

BIRGIT

Vah! No hi ha pas tanta diferencia com te pensas.

KAREN

Espérat, que t'ajudaré...

BIRGIT

Potser axó també't farà riure.

(Acaba de treures l'abric y'l posa sobre una taula. Karen fa un crit)

BIRGIT

(Se gira esglayada) Què tens?

KAREN

(Ab ayre inquiet) Tots els papers, totes les notes del meu marit son aquí. Has posat l'abric sobre aquells ab que está treballant are precisament... *(Ab temensa)* Deu meu! ay, que ve! *(Va per estendre l'abric sobre una cadira)*

BIRGIT

Tindrè molt gust en veurel.

(S'aturen totes dues)

KAREN

(S'en va a la porta pera veure si algú ve) No hi há ningú.

BIRGIT

No hi há ningú?

KAREN

Pero no trigarà gayre a venir; es ben cert.

BIRGIT

Aquí hi há totes les seves apuntacions?

KAREN

Ja no hi há més lloch; no se ont ficarles.
(*Axeca cuydadosament l'abrich y l'estén sobre l'espatller d'una cadira*)

BIRGIT

Y totes aquestes pedretes?

KAREN

Les hem de posar al seu lloch, cada una sobre'l seu munt de papers; perque no convé que'ls paquets se barregin. Axis: aquí, allá, veus? Mira, axó es Russia.

BIRGIT

Russia?

KAREN

Si; ara está fent estudis sobre Russia, y mentres durin aquets estudis aquí a casa sempre serém a Russia. Ja tens sort que no has embrollat res d'aquí.

BIRGIT

(*Rient*) Jo no tindria pas tanta paciència!

KAREN

Axó son notes sobre la llengua eslava.

BIRGIT

Qué? Tot axó?

KAREN

Si. Are está estudiant les llengües. Si ho vegessis; en té a centes!

BIRGIT

(*Rient*) Y si jo hagués vingut y'ls hagués barrejat tots aquets papers?

KAREN

Si, tu t'en rius. Pero no fora pas cosa de riure. En fi, crech que are tot torna a estar com avans...

BIRGIT

Com avans de qué? Avans de la confu-

sió de les llengües, allavors de la torre de Babel?

KAREN

(*Rient*) De tot t'en rius; sempre has d'esser la matexa.

BIRGIT

Vols dir? (*S'en van totes dues cap al devant de la escena y s'aturan aprop de la finestra*) Mira, qu'es bonich tot aquest país! Jo no sé certament com l'he sabut oblidar fins are. Potser es perque may l'havia vist. Si era tan jove quan m'en vaig anar!

KAREN

Oh! si que n'es d'hermós!

BIRGIT

Y a la primavera? May n'he vist en lloch de primaveres com les de Noruegua.

KAREN

Y hi há gent que diu que a Noruega no 'n tenim de primaveres.

BIRGIT

Y be, suposem que l'istiu sia la nostra primavera. De totes maneres, vull anar a fer un viatge per aquest país; estich certa de que s'hi deuen trovar coses ben hermoses.

KAREN

Els voltants d'aquí tots son maravellosos.

BIRGIT

(*Sempre a la finestra*) Mira, tota aqueixa verdor que s'estén pels camps, aquexes planes! Pots imaginarte una cosa més espléndida? y aquexes gammes de matissos, allá baix, sobre la vessant d'aquell puig, mira! Quina vida que té tot axó! Si are sou vosaltres que'm sembleu tots frets!

KAREN

Oh! pera tu...

BIRGIT

Vosaltres doneu al país un ayre de ce-

mentiri... sou verdaders morts que sols dexeu sentir el cruximent dels ossos. Ah! a propòsit, que encare pintas?

KAREN

No; are'm pintan a mi. Té, mira! (*S'en va cap ont hi ha'l cavallet*) Espèrat, vaig a girar el cavallet cap a la claror, que ho veuràs millor. (*El gira*) Ho veus are?

BIRGIT

(*Eczamina'l retrato*) Pero es un mestre, filla, qui ha fet axó.

KAREN

Ja tens rahó, es un mestre. De segur que l'hauràs sentit anonemar: Henning!

BIRGIT

Ah! es d'en Henning?... Es preciós.

KAREN

T'agrada?

BIRGIT

Y... no está pas enamorat de tú, el teu pintor?

KAREN

(*Rient*) Ell? Quines coses de dir? Com t'ho has anat a imaginar?

BIRGIT

Hi há alguna cosa en aquest retrato, que... Y després, tú mateixa, tot d'un cop has agafat un posat tant arrogant quan jo...

KAREN

Jo?

BIRGIT

Posat al aguayt! Ja sabs que la pintura es un terror molt relliscós!

KAREN

No, pero Birgit... t'has tornat boja! A veure, que potser dius tot axó per experiencia?

BIRGIT

Potser si. Jo havia conegut un pintor...

que feya un viatge d'estudi. Era casat, segons deya ell; pero en el fons jo crech que ell mateix no sabia pas massa ab qui ho era.

KAREN

El meu no n'es pas de casat.

BIRGIT

No, ja ho sé; pero té un posat tan pagat de si mateix, tan presumit...

KAREN

Com ho sabs tú tot axó?

BIRGIT

El vaig veure ahir vespre al teatre.

KAREN

En Henning al teatre?

BIRGIT

Ell es qui s'estava ab les dues jove-
netes de qui t'he parlat, y ademés, me van enterar de qui era ell.

KAREN

Qui?

BIRGIT

(*Mirant sempre'l retrato*) La meva vehina. Hi havia en una banyera dues jove-
netes y un jove que reyan de mala mane-
ra, y feyan la cara de divertir-se com la
gent més alegre del mon. Les dues jove-
netes seyan al darrera y feyan tots els
possibles pera que no se'ls vegés. Després
del segon acte, desbotant la meva curio-
sitat, vaig entaular conversa ab la meva
vehina: y allavors fou quan me digué que
una d'aquelles dues se semblava molt a
la senyoreta Tygesen.

KAREN

No pot esser! No haurian donat permis a Helga pera anar al teatre sense nos-
altres. Jo conech lo que es aquell pensio-
nat, y jo sé que...

BIRGIT

Me va parlar del teu marit! Aquí tot-
hom el coneix. Es una celebritat.

KAREN

Si, sobre tot desde fa uns quants anys.

BIRGIT

Me recordo que a Italia vaig veure'l seu nom en una revista... Ja m'han parlat del seu caràcter; diuen que es molt extravagant. Què hi dius tú?

KAREN

De veres? (*Riallada*) Qui t'ho ha dit?

BIRGIT

En bona fé, no m'en recordo. Pero sé que'l meu marit m'ha dit...

KAREN

Té, aquí'l tens; podràs jutjar ab els teus propis ulls.

BIRGIT

Es ell, aquell d'allà l'entrada?

KAREN

Si; es ell. Ve de fer el passeig matinal de cada dia.

ESCENA II

ELS MATEXOS, TYGESEN

TYGESEN

(*Desde la entrada*) Tral-laral-la, tral-laral-la! (*Entrant*) Quin temps tan hermós que fa! Un verdader diluvi de sol! Y quines arômes que despedexen aquêts camps! (*Va per entrar a la seva cambra*)

KAREN

Peró que no veus...?

TYGESEN

Qué? (*Tornantsen*) Ah! dispensi!

KAREN

(*Fent la presentació*) El meu marit!... La senyora Birgit Römer!

TYGESEN

La senyora Birgit Römer?.. (*Rumiant*) O sigui la senyoreta Hamre, no es axó?

Ah! si, perfectament; vosté es qui's va casar ab el meu vell amich Römer, d'Odessa; aquell que té sempre dos papagayos dins d'una gran sala freda, ab el sostre de porcellana; si, si! Nosaltres varem estar a casa seva tota una setmana; sinó que vosté allavors era fora.

BIRGIT

Molt greu que'm va saber.

TYGESEN

També a nosaltres!.. Axis vosté ha arriuat en linia dreita de la mar Negra? Y are s'en va a viure a Hestekoen? La seva propietat está molt ben situada allá dalt d'aquell puig. Ja li ha dit Karen que Helga s'está en un pensionat d'allá'l costat mateix? Oh! es una institució molt bona!.. Però quan fa que vosté ha arriuat? Permetim un moment que li miri la cara!

KAREN

El meu marit es extraordinariament curt de vista; t'ho aviso per endavant.

TYGESEN

Ah! miri que es prou; aquêts malehits lentes m'han estat gastant la vista durant tots els meus viatjes. (*Se la mira*) Ben cert que quasi no la trovo gens cambiada; la veig encare fresca com una joveneta.

BIRGIT

Lo que jo dich sempre de la seva muller.

TYGESEN

Qui? Karen? Pero Karen se va casar a setze anys, senyora meva, y la nostra Helga va pels setze. Donchs, contí, setze y setze, trentadós!.. Karen té trentadós anys! menys el primer any de matrimoni...

BIRGIT

(*Rient*) Menys, dius?.. Deu voler dir més.

TYGESEN

Just, ho havia dit al inrevés. Axis, donchs, s'hi ha de afegir un any escás. Karen té trentatrés anys.

BIRGIT

Y jo qu'n tinch trentacinch!

TYGESEN

Trentacinch anys? Pero Karen sembla bastant més vella que vosté!

BIRGIT

(*Rient*) No, decididament veig que Karen tenia rahó: vosté es horriblement curt de vista.

TYGESEN

Vol dir?... A veure! (*Karen surt y s'en va a la entrada. Tygesen somriu*) Veu? No gosa; ho sospito... Oh! quina passejada que he fet aquest mati! Realment n'he fet massa, sobre tot ab aquesta calor. Ja'm dispensará, senyora, si vaig a desar el barret y l'abrich, pero tinch de canviar-me la roba. (*Pausa*) Rediable! es el defecte d'en Turman també. Aquell animal no vol entendre res; no té gens d'imaginació. Y axó que li dich cada dia; no es possible descobrir res sense imaginació. Pero no, ell s'acontenta reunint tot lo que recull, tenincho tot ben colocat del primer objecte al últim; pero sense cap relació entre'ls diferents paquets, sobre tal o qual punt de vista, y veliaqui tot. Veu, are per ezeemple, ell s'ocupa d'Istar. Sab... Istar? La deesa Istar? Els erudits no están pas d'acort sobre la seva significació, el seu culte, etc.... Oh! gens absolutament! Donchs bé, sab qué ha fet? Ha anat a buscar tant com ha pogut sobre las llegendes de Babilonia y d'Assiria referents a Istar: ha notat cada paraula, cada linia, y d'aquesta manera, amagatzemant axis tots els seus documents com un joch de paciència...

BIRGIT

Sí, sí, ja entench.

TYGESEN

...y rebutjant totes les histories apócrifas que han vingut després... porque ja

sab vosté que en qüestió de mitologia sempre hi há coses apócrifas...

BIRGIT

Naturalment!

TYGESEN

...ell creu haver reconstituit la imatge primitiva! Qué n'hi sembla?

BIRGIT

Pero... Axó'm sembla bastant rahonable...!

TYGESEN

Certament, axó es rahonable; en Turman es un home inteligent, no ho nego pas! Pero sab lo que va trovant seguint per aquest cami...?

BIRGIT

(*Rient*) No sé... jo...

(*Moviment d'impaciencia de Tygesen. Silenci*).

KAREN

(*Tornant a entrar*) Axó no pot interessar per res a Birgit, amich meu.

TYGESEN

(*Rient*) Es cert, li prego que'm dispensi! Sinó que en Turman m'ha estat sempre repetint tot axó durant el passeig, y are... ell pesa sobre meu. Dispénsim, li demano. (*Karen entra dins la cambra d'estudi*) Nosaltres sortim a passeig cada mati, en Turman y jo, y cadascú tè'l seu dia pera enrahonar. Aquest mati li ha tocat a n'ell... Perque jo m'ocupo sobre tot per are de Geografia y de llengües... porque, sab, la Geografia y les llengües tenen entre si més relacions de lo que generalment se creu. Al principi una pila de coses ben diferents les unes de les altres me cridavan l'atenció; després a mida que anava estudiant, eran comarques senceres que's presentavan al devant, y que jo volia estudiar per seu ordre; y m'hi vaig apassionar de veres. En Turman

no entén res de totes aquestes coses; y axó es precisament lo que'm té contrariat. Perque, apart d'axó, es un veritable pou de ciencia, en Turman; s'hi pot anar a pescar com en un...

BIRGIT

Qué es casat?

(Karen torna a entrar y dexa anar una riallada)

TYGESEN

(Rient) Karen! La teva amiga pregunta si en Turman es casat...?

KAREN

(Rient) Ell? si va néixer solteró.

TYGESEN

Si vosté l'hagués vist, encare que sols hagués sigut un minut, ja no ho hauria pas preguntat. En Turman es del Sætersdal; té un cap de foca; com tots els sætersdalins, no cal dirho. Ademés ha sigut educat a Kristiansand, una ciutat ont no hi ha més que dones...

BIRGIT

Com pot esser?...

TYGESEN

Oh! També hi ha homes, naturalment! Pero ab la educació que ell ha rebut allá; com vol vosté?... Hi ha un eccés de dones are! Donchs pensi que en Turman no ha tingut may l'aventura més insignificant.

KAREN

No't vols anar a trasmudar, amich meu?

TYGESEN

Totseguit! per més que no tinch cap por d'agafar fret, enrahonant axis. (Pausa) De manera que vosté torna aquí definitivament? Y qué'ns en diu de la nostra primavera de Noruega?

BIRGIT

Oh!

TYGESEN

No es cert que es hermosa? Peio no s'en torna pas totseguit, veritat?

BIRGIT

Me quedaré aquí tot l'istiu,

TYGESEN

Com no té cap fill que la necessiti al seu costat!

BIRGIT

Es ben cert!

TYGESEN

A propòsit; sab vosté lo que estich a punt de fer? Me preparo pera venirla a veure!

BIRGIT

A Odessa?

TYGESEN

No pas desseguida. M'en vaig a Besarabia.

BIRGIT

Es molt aprop.

TYGESEN

Si. Figuris que acabo de rebre una memoria que'm fa duptar de tot lo que he vist. Tinch rahó o no? No puch assegurar res. Creu que potser no ho vaig veure clar? Donchs m'en hi torno y sabré lo que hi há de cert.

BIRGIT

No's podria esperar un xich? Fariam el viatge junts.

TYGESEN

No, tinch molta pressa.

BIRGIT

Y perquè?

TYGESEN

Tinch en prempsa'l meu llibre sobre Russia, y no'l puch fer sortir. Per altra part, no tindré d'anar més que a Hischer y ab axó'n tindré prou.

BIRGIT

No més?

TYGESEN

Potser encare ni tan lluny! Y després, ja coneix el país; ja hi he estat cap allà.

KAREN

(*Acostantshi*) Però, amic meu, que no't vols mudar la roba?

TYGESEN

Si, tens rahó, are hi vaig. Vosté'ns dispensarà, apreciable senyora? May s'es massa prudent. Sobre tot jo que no tinc temps d'estar malalt.

BIRGIT

Es una sort esser com vosté; tenir sempre alguna cosa per fer.

TYGESEN

Cert que sí? Jo no podria viure sense axó! Sento parlar sovint de la joventut com del temps més ditxós; però li juro que no voldria pas tornar a passar el temps de totes aquelles bogeries, aquelles gresques, aquelles imbecilitats! Oh! quan m'arrivaria a pagar tot axó el gust d'un viatge a Xina! y Deu sab les ganes que tinc de ferlo!

BIRGIT

(*Fent un sospir*) Ah! les dones no son com vostés, y si poguessin tornar a la seva joventut, jo crech ben be que...

TYGESEN

(*Rient*) Jo també ho crech. La joventut es el paradís de les dones, el seu somni, el seu ideal! Els balls, les passejades al clar de lluna, les cartetes dolces! (*Riu*) Y no s'en donan vergonya?

KAREN

(*Cridant*) Tygesen!

TYGESEN

Sí, ja vinch, ja vinch! (*A Birgit*) Ja'm dispensarà, no es veritat. Soch ditxós sols

de pensar que puch tornar a «Hestekoén». Perque, sab, tinc ganes de passar una nit a la sala gran pera veure les fantasmes.

BIRGIT

Prou! Sempre que vulgui! Pássiho be. (*Tygesen surt; Birgit se dirigeix a Karen*) Però no't deus aburrir may ab un home com aquest; es lo més divertit que pot esser un home.

TYGESEN

(*Tornant a entrar*) Y Odessa? Sab, aquell gran camí que du a Odessa, un que nosaltres varem seguir una vegada? Assesgut tranquilament dins del cotxe del ferrocarril, y al seu davant totes aquelles estepes melangioses?... Les ciutats succehintse sovint ab sos jardins, sos carrers, son port, els seus campanars, les seves cúpules.. y després, tot d'un cop, res més! No es veritat que axó recorda?... (*Veyent que Karen fa un signe d'impaciencia*) Ja hi vaig, ja hi vaig. (*S'en va*).

ESCENA III

BIRGIT. KAREN

BIRGIT

(*Rient*) No trovas que es molt graciós?

KAREN

(*Sense respondreli*) Vina que t'ensenyaré'ls tapissos que havem portat de l'Assia. Son aquí dalt... Ja ho veus, hem fet de la escala un petit museu. Puja, jo't seguexo.

BIRGIT

Está bé.

KAREN

Veurás la Malla; es dalt; ella t'ho esplicarà tot.

BIRGIT

(*Fent esforços pera recordarsen*) Malla...? Malla Rambech, la teva dida? Es aquí?

KAREN

May s'ha mogut del costat nostre.

BIRGIT

May?

TYGESEN

(*Cridant desde la seva cambra*) Karen?

KAREN

(*A Birgit*) Un moment, ja torno (*S'en va*) (*Birgit mira com s'en va; després se dirigeix al retrato y se'l torna a mirar. Se sent trucar y un minut després se torna a sentir, y una altra vegada seguidament*).

ESCENA IV

BIRGIT, MALLA, KAREN, Y TYGESEN

(*desde dins*).

MALLA

(*Entrant depressa*) Soch aquí, soch aquí, ja vinch.

TYGESEN

(*Cridant*) Malla!

MALLA

(*Aprop de la porta*) Qué hi há?

KAREN

(*Presentantse al peu de la porta y parlant baix*) El seu cinturó de franela?

TYGESEN

(*Cridant fort*) El meu cinturó de franela.

(*Malla fa un crit y fuig*) (*Tygesen torna a tocar la campaneta*).

MALLA

(*Torna a entrar cosint una beta al cinturó*) Ja vinch, ja vinch.

TYGESEN

(*Sempre desde dins de sa cambra*) Que'm vols fer esperar encara gayre estona?

KAREN

(*Cridant desde dins*) Malla!

MALLA

(*Sense mirar res passa'l cinturó per la porta mitg oberta*) Aquí'l té, aquí'l té. (*La porta's tanca*) Deu meu! ja n'estich aborrida! (*Birgit fa una riullada*) Ah! vosté es aquí?

BIRGIT

(*Anantsen cap al devant de la escena*) Nos'havia recordat del cinturó de franela! (*Fa una riullada*).

MALLA

Si, si, pot anar rient. Jo encare tremolo. En fi, com ho passa?

BIRGIT

Jo! be per are. S'en recorda de quan jo era petita, que vosté estava tant pera mi? Va esser el bon temps alló!... Però, com pot esser?... No sé si dech preguntarli...?

MALLA

Qué?

BIRGIT

Tot d'un plegat estava tan tranquil, tan amable, y are...?
Zut!... (*Indicant silenci*).

ESCENA V

KAREN, BIRGIT

KAREN

(*Entrant*) Encare ets aquí? Me pensava que eras a dalt, mirant els tapissos.

BIRGIT

M'he quedat a mirar el teu retrato: es realment admirable.

KAREN

Tothom m'ho diu.
(*Malla s'en va*).

BIRGIT

Karen, voldrias ferme un gran favor?

KAREN

De qué's tracta?

BIRGIT

Mentres s'assecan les pintures d'allá dalt, de Hesteskoen, tinch moltes ganes d'anar a fer un viatge per aquets voltants. Vols venir ab mi?

KAREN

Jo?

BIRGIT

T'hi convido! Será molt divertit!.. Com feyam en altre temps; t'en recordas?

KAREN

Oh! vindria ab molt gust, y... no desitjaria pas altra cosa!... Però no puch dexar la casa.

BIRGIT

Com es axó, tu no pots dexar la casa?

KAREN

No. En Tygesén necessita que'l cuydin tant desde que estigué malalt!

BIRGIT

El teu marit ha estat malalt?

KAREN

Y molt malalt. Tot lo que'l cuydi será poch per lo que necessita.

BIRGIT

No obstant sembla que está ben bo.

KAREN

Si, però... Ay! no obstant, quina sort si

poguessim marxar nosaltres dues totes soles, y estar quinze dias fora de casa.

BIRGIT

Y perquè no ho hem de fer?

KAREN

Ell no ho voldrá pas.

BIRGIT

Com s'entén? Que li tens de demanar permis?

KAREN

Que no farías tu lo mateix?

BIRGIT

No, porque allavors caldria que'l meu marit també ho fes! Nosaltres ens tením molt respecte l'un a l'altre, vethoaquí!

KAREN

Donchs, mira, per respecte a n'ell...

BIRGIT

Peró ja tens que li queda la Malla per companyia! Quinze dias o tres setmanes no es pas gran cosa.

KAREN

La Malla no serviria, y no's recorda may de tot lo que s'ha de fer.

BIRGIT

Axó no es cap rahó... Però miratela, are ve: vaig a preguntarli.

KAREN

Birgit!

Els tres fadrins

Rondalla popular

Una vegada era un pare que ho dexaba tot pel hereu, y als altres fills... ves! una cosa que us farà riure... al segón un gall, al altre unas llevas y al més petit un gat.— Res més! Ni un pensament de terra; tota per l'hereu! Y tanta moneda com tenia, també tota per l'hereu! Pro vetaquí que'l pare avans de morir, els va cridar als tres fills externs per dilshi: que no's extranyessin de la poquetat que'ls dexaba... que'ls estimaba tant com al gran... y que si's sabían governar, ab alló en tindrían prou per viure, y fins per avensar dinés y ser més richs que l'hereu. (¿A vosaltres us semblará que s'en emburlava? —Donchs ja veureu aviat com no).

Cuant el pare va ser ben mort y enterrat, y llestos els funerals, els tres minyons que tampoch comprenían com se podían fer richs, ab un gat, un gall, y unas llevas, determinaren anarsen pel mon a guanyarse la vida; y també, perque a la casa, ab la jove y els sobrevinguts que hi havían entrat no s'hi trobaban gayre be. S'en anaren portant com a recort y per respecte a la memoria del seu pare lo que'ls hi havia dexat. L'un duya'l gall a sota'l bras, l'altre las llevas penjadas al coll y el mes petit aclamaba al gat qu'el seguía com un ca al seu derrera.

Cuant foren a un lloch que'l camí feya trencador, y es partía en tres, que se'n anaban per diferents varals, els tres minyons s'abrassaren, y quedant en retornar a la seva terra, aixís que haguesin fet una mica de sort, prengueren cada un el seu camí sense saber ahont els portaría.

Vetaquí que el primer (sempre amb el gall sota'l bras), caminant, caminant, un día entre dos llustros, va arribar a un poble de la vora de marina. Com que'l camí no anaba mes enllá, va fer pensament de quedarshi, per comensar desde l'endemá a campárselas. Vetaquí que a la nit, quant encare faltaba un grapat de temps per clarejar, va sentir un gran soroll y fressa de gent que's llevaban, al hostel; y després més soroll y fressa encare de gent que passaban pel carrer. Ell que surt a la finestra y veu una colla d'homens arrossegant cadenas... y al darrera... tothom! donas, vells y criaturas,... tota la gent del poble en professó, com si estiguessin complint una penitencia.

—Qué será? Qué tindrán? Potser fan prechs per alguna mala pesta que s'els haurá ficat al poble. Per sequedat no ho es pas! Ells están bons. Será cosa del bestiar...—Y aixís pensant el minyó, va fer el determini de seguirlos, per veure en que pararía tot aquell desori.

Y may diríau lo que'n va resultar? Donchs que anaren caminant, pujant a una montanya que donava al mar y allí s'aturaren y agenollats en terra comensaren a fer grans crits y demanar al sol perque sortís:

—Oh sol, surt! No'ns desamparis! Surt avuy també. No t'en descuidis! Mira que ja fa tantas horas qu'ets fora! Cuita sol, cuita!

Y cop de cridar, sense pendre alé, fins que tot se va aclarir y la llum del sol va sortir rossa per sobre del mar. Alashores tots vinga riure y saltar, y s'entornaren ballant pel camí qu'havían fet ab tants gemechs. El minyó foraster que'ls seguía d'un tros lluny,

podeu pensar si n'estaba de meravellat, quant de cop va pensar que potser sí que podria fershi bo ab aquella gent. Axís es que va comensar a parlar ab dugas vellas que també anaban més endarrera que'ls altres.

—Escolteu bonas donas! Y cada día heu de venir aquí? Sí que us compadexo! No ho teniu pas poch pesat! Quina mica de costa! Y cada día llevarse tan dematí! Nosaltres, gracias a Deu, no pasem tant mal temps. Tenim unas bestioletas, que s'encarregan de avisar al sol y quant ellas han cantat no's fa esperar gayre que no surti! Ab aixó comprench qu'hem tingut sort. Tothom te alguna cosa de bo en aquest mon...

Y aixís las anaba armant, armant, d'aquellas bestioletas qu'es deyan galls y que en aquella terra no s'en conexían ni l'ombra, y del be que feyan cridant al sol y que a las tres vegadas no dexaba de comparéxer. Podeu contar las donas si es van donar ansia a xerrarho a tothom, y quina revolució va fer alló an el poble. Deseguida's va tractar d'entendres ab el foraster pera que els en procurés una d'aquellas bestioletas y el van venir a trobar al hostel, l'alcalde el jutje y totas las personas principals, ab las mellors robas.

Com que el minyó s'esqueya de portarne un de gall ab ell, ya podeu compendre que deseguida's va fer per comprarli, y el noy tossut en no vendre y els altres en comprar, mercadejant, mercadejant, li van donar una senalla d'unsas. Aixó sí, es van quedar en fer la proba, y com que el sol no va deixar de sortir després de cantar el gall, tothom va quedar content, y més el noy, que sense torbarse gayre per el mateix camí per ahont había vingut, sen va tornar a la seva terra.

Mentres passaba aquet fet l'altre minyó, el qui portaba las llevas, també se ensopengaba en un poble de desgraciats que no coneixían els estris de penjar las ollas al foch. Podeu contar quin patir era el d'ells! Quant venía l'hora de fer la escudella, comensaba l'un a tenir l'olla ab els dits per las ansas, fins que's cremaba, y alashoras cridant, cridant, esperaba que en vingués un a aguantarla en contes d'ell, y quant aquell no podia més, en venía un altre, de manera que tots tenían ya las mans torradas y moltas vegadas es menjaban la vianda freda per por d'aquell patir de coure las cosas.

Al hostel també era de dret que tots els forasters s'employessin una estona en tenir las ollas y sempre n'hauríau vist una renglera esperant que'ls toqués de desempenyar aquell ofici. Quant al nostre minyó el van enterar de tal costum y que a tal hora l'esperaban a la vora del foch, ell que va dir: Que per tot aquell día no's torbés dingú, qu'ell sol s'encarregaba de fer bullir l'olla, pus que tenia uns ferros ensenyats, que l'aguantaban mentres qu'ell los hi manaba.—No cal que vingueu! yo m'en encarrego, y demá igualment... Encare que vulgueu cada día. Els tinch tan avesats al foch, que foren capaces d'estarshi del matí al vespre.

Y tal com ho va dir, ho va fer. Fica els ganxos de las llevas a las nansas de l'olla, la penja dels calamástechs, y vinga foch a sota... y foch aquí! per més flamaradas que pujessin, els ferros s'aguantaban valents sense queixarse. Aquell día l'escudella va ser mes bona que may... Ja ho crech! Com que havia bullit tot el dematí! No era aquell are't preunch, are't deixo, dels altres días.

Al trobar el gust del caldo, tothom va voler saber qui l'había feta... y el que, y el com, y de quina manera... y al conéxer el fet, més meravellats encara que de bon prin-

cipi. Per la tarde tot el poble n'anava ple, se sentia un bum bum de:—Axó es art de bruxeria, no ho acabo de creure. Veurém demá... y coses pel estil.

L'endemá, grans y xichs, sense faltar ni un, cap al hostal, per veure els ferros ense-nyats com se las tenian tiesas ab el foch. Ja us dich jo que'ls va venir de nou aquella cosa! No s'ho acababan de creure, pero no van tenir altre remey que confessar que las llevas sabian lo seu ofici... y de quina manera! tot lo dematí van aguantar el foch sense queixarse.

Desseguida l'ajuntament se va reunir y van comensar els tractes ab el minyó, aquet se va fer pregar una mica... y vajal... els hi va vendre com per favor, cobrantne no més que dos o tres cents mil duros. S'els embutxacá be, y altre vegada emprén la vía en pas per retornar a casa com més aviat mellor.

Ja tenim que dos han fet la sort. ¿Y el tercer? Al tercer li va costar nna mica més de trobar la manera de adinerar be aquell gat, que era tota la seva fortuna. Pro com que era coratjós no li va faltar tampoch lo que li convenia. Buscant y caminant y tornant a caminar... may diriau en quin lloch se va escaure de fer cap? Donchs an aquell poble empestat de ratas, que no'ls dexaban viure y se'ls menjaban fins la vianda del plat! Ah! Y mireu si va tenir xaripa que en aquella terra no es conexia un gat per remey. La gent ho havian provat tot: rateras, matzinas, trampas; y res els valia... en mataban deu y ne sortian deu centas. Quant el noy els va veure tan apurats, que no tenian humor ni sossego per dormir y fins ja havian perdut la fe en fer rogativas y demés... aleshoras el noy els va dir que no s'espantessin, qu'ell els curaria d'alló en pochos instants, que tenia una bestioleta que no'n dexaria cap per llevar. S'emporta el gat al mitg de la plassa y urpada per aquí, mossegada per allá, en va fer una destrossa, que no va tenir mandra, no!

Ja compreneu que desseguida tothom va fer per poseirla; una cosa tan preciosa, no's podia dexar sortir del poble:—Quant ne voleu?—Tant!—Es massa!—No, qu'encara es poch!—Vaja, posemho a tant.—Afegiumhi la meytat.—No més que la meytat de la meytat.—*Bueno*, hi passo perque no digueu... Y aixís van quedar convinguts en pagarlihi d'aquell gat tanta moneda, que el minyó en tenia per anar gras tota la vida. Desseguida es va despedir de tothom ab l'ansia de retornar al poble; no's perilla qu'es torbés pel camí.

Arriba allá y troba als altres dos germans fets uns ricatxos... y felissos... a punt de casarse, y ab una torra que s'havian fet, que era la millor del poble. Podeu contar si en van tenir d'alegría, y més al véurel tan carregat de moneda. Es van abraçar, y feren prometensa de no moures may mes d'allí tots plegats, disfrutant d'aquella fortuna.

En cambi l'hereu que ab la dona no habia tingut molt acert, ho acababa de perdre tot. Per més pega, els diners dels seus germans li van fer mal d'ulls: ell també va voler provar de córrer el mon, va fer gran provisió de llevas, gats y galls, y va marxar cap a las terras ahont als altres els hi havia anat tan be. Pro es va esgarriar, y com que no tenia el do de fer negocis, va acabar de perdre bous y esquellas. Y al ultim encare va tenir sort del aussili dels seus germans.

LA SENYORA PEPA

MUSICA (*)

Deu vos guard.—"Sociedad Barcelonesa de Conciertos"—En honor de'n Joaquim Marsillach.—Projectes de temporada.

Dames y cavallers:

Ab la maleta... vuyda a la má esquerra, y'l barret a l'altra, la rialleta als llavis, y una miradeta de simpatía pera tots, arrivo al punt d'apartar un xic el teló de boca del nostre escenari, y dirigir al públic amable, que paga, y's disposa a escoltarho tot ab santa paciència, el *Si può* d'aquell personatge d'ópera.

Dic lo de la maleta vuyda, perque realment aixís la porto; vuyda pera omplirla ab el bagatge de les meves crítiques.

Crítiques he dit, y tot seguit me penedexo d'haver dexat anar la paraula; se m'ha escapat igual que una mala espressió a un renegayre que parla al devant de gent ben educada.

Avuy deuría prohibirse parlar de crítica y de crítics, com se prohibeix llensar les sutzeries al mitj del carrer, com se prohibeix que un carruatje vagi contra direcció. Se tracta d'una cuestió d'higiene social.

Tothom critica, tothom escriu crítiques, tothom parla de crítica, y ben pochs saben qué es la crítica, y menys son els que saben eczercir la professió de crític, y res sab encare la *plebs* dels entrebanchs de compares y comares ab que'l verdader crític (suposant que n'hi hagi) se trovaria a cada pas, com si el fer de crítich no fos una professió tan honrada y noble com l'escriure versos o'l fabricar empeses!

Abandoném tota pretensió de crítics, y dels nostres pobres escrits, es a dir dels que vindrán, diguemne més justa y modestament, *Cròniques*.

Perque no sé si saben els meus lectors que'ls amichs de CATALUNYA, ab ses bones paraules m'han lograt convéncer que m'encarregués de la feyna més ingrata de la casa, com es la de fer revistes musicals, tot y haventhi dins de la redacció dos distingits conreadors del Art diví, a quins no sé si'ls priva de parlar de lo seu, una excessiva modestia o'l pensar ab el conte de la teulada de vidre.

Jo que no tinc gens de lo según, perque no soc músic, y menys que'ls meus amics Llongueras y Segura, de lo primer, he acceptat la terrible càrrega, descomptant la pena que'm proporcionarà sentirme a dir crítich musical, y abocar tot seguit un raig de crítiques severes sobre la meva esquena. Ab axó, si'm volen tenir content no parlin may del *crítich musical* de CATALUNYA; díguinme senzillament cronista o revister, si algún còp s'ocupan de la meva pobra persona.

Y are es hora de que parli dels meus propósitos.

Avans que tot, seré breu, o millor dit, procuraré esser breu, doncs molts còps sé ben de cert que haurán de privarmho o la importancia d'algún assumpte, o la gran acu-

(*) Obrant d'acort ab la llibertat ab que'ns ha dexat nostre novell company, en Ricart Montaner, respecte al títul que ha de presidir a les seves *Cròniques*, creyém oportú conservar el títul antich, senzill y expressiu com cap altre, com també (y que'ns dispensi l'amich Montaner, per l'abús de llibertat que axó representa) el restabliment de substituls a manera d'index de materies. Alguna cosa n'havía de quedar de l'obra del malaguanyat Simón y Brunet!—(N. de la R.)

mulació de primeres matèries, o la meua inesperienza d'escriptor. Tinch grans desitjs de que no's parli mes d'aquelles *latas de música* de que havia sentit calificar els escrits d'un distingit confrare, en temps en que si be jo no tenia la satisfacció de pertànyer a la redacció de CATALUNYA, estava en relació constant ab lectors y gent del grupo.

Ja no cal que prediqui per endevant la necessitat que tinch y que tenim tots els que'ns preocupém de coses d'art a Catalunya, d'esser indulgents. La precipitació ab que s'está operant el modern renaxement artístic de la nostra terra, y que no fa més que provar la virtualitat del mateix, obliga a no rebuscar ab temperament de sabi encarat les taques rojes o negres que's puguin descobrir en un sol espléndit, engendrador de vida. Llensém doncs per inútil el microscopi! Agafém una bona llenterna de projeccions, que'l tamany del objecte il·luminat crexi segons la lley del quadrat de les distancies, y'l poble contemplará allavors ab fruició l'ombra projectada. Ja he dit que no soch ni vull esser crític! Y pla be que'n trovarém alguna que altra, de cosa *nostra* que podrà ben ferse admirar sense aplicarli l'aparell projectador! Y si no, ja'n parlarém!

Y are, prou, que comensaría per no cumplir en lo d'esser breu.

S'ha acabat el prólec.

S'axeca'l teló, o si volen, s'obre la cortina.

* * *

Comensém la temporada musical de Barcelona baix l'impressió inesborrable pera mí y pera'ls quants qu'ens preocupém de coses de música, de dues dobles solemnitats, com foren las sessions donades la prop-passada temporada per la «Schola Cantorum» de París y pel «Quator txech». Ben contents estaríam, dins de lo poc solidament bo que aquí's frueix en coses d'Art, que la temporada musical que comensa ens dongués en son *compte rendu* dues notes tan sobressurtints com ens ha donat la derrera. No sempre's trovan empresaris que tan be vetllin per l'Art, com ho fan el may prou ponderat «Orfeó Catalá», y'l simpátich violinista Matheu Crickboom, en front de tants altres que sols vetllan per coses més o menys innobles!

El diumenge, día 4 al matí, a Novetats, fou la inauguració de la temporada de concerts, y al mateix temps fou la primera presentació de la «Sociedad barcelonesa de quintetos», que dirigeix el mestre Robert Goberna.

Lloables son els propòsits de dita societat, composta en sa part instrumental d'un nucleu de 33 músichs, entre'ls que s'hi compta'l floret dels solistas de corda de nostra ciutat, presentant un conjunt de lo més notable que aquí hem sentit, y que, com a correcció y mecanisme pot ben compararse a l'orquestra de corda dels millors temps de la «Filarmónica» d'en Crickboom.

No havíam posat gran confiança respecte al écsit material d'aquêts concerts, donades les aficions del públich que se las dona d'entés, però may creyam respongués d'una manera tan migrada a les iniciatives d'un mestre que tant bon gust demostra quan menys en la elecció de les obres d'un concert de presentació (1). Y es que molts de nostres aficionats, d'aquells que's reservan pera les grans festes musicals o pera lo que té

(1) Passém per alt lo de l'adaptació per quintet d'un fragment de Beethoven y d'un altre de Bach, car no volém pas assegurar que sia prou ortodoxe semblant procediment.—(N. del A.)

algún aspecte de solemnitat, encare no s'han donat compte de lo deliciós que resulta passar un parell d'hores del diumenge al matí en una sala illuminada ab llum del día, sentint descapdellar per un conjunt d'instrumentistas, les entremeliaduras d'un Mozart, les gentileses d'un Haydn, les espirituals joguinas d'un Bach, les plácides divagacions de l'ànima d'un Beethoven.

Y are, de les obres eczecutades ben poca cosa n'haurém de dir per esser moltes d'elles prou conegudes, a no esser que esmentém el *Gran quintet en «mi bemol»* de Hummel, ben notable pel seu desenrotllo, però que'ns semblá més l'obra d'un sabi que no pas d'un artista, y l' *Andante con moto*, de Boely, autor de mitjans del segle XVIII. Aquesta obreta que no conexíam, interessá fortament per la extraordinaria frescor de la melodia y per tot el tirat de la composició, verdader model d'elegancia.

En quant a la interpretació s'ha de reconéixer que fou bona en general, especialment en la deliciosa *Sonata en «sol major»* de Mozart y en la *Serenata* de Haydn, si be que algú més eczigent podria trovar defectes d'istil en la de les dues obretes de Bach. Que'l concert agradá als pochs aficionats que'ns hi trovarem, ho demostraren ben be'ls aplaudiments ab que foren rebuts tots els números del programa, essent demanada ab justicia la repetició d'alguns d'ells.

Per lo demés, cal recordar a n'en Goberna que va anar errat de comptes al dir que «*contamos con que el inteligente público barcelonés sabrá corresponder á los sacrificios de la Sociedad, asistiendo á estos conciertos*». Que algún día no's tinga de penedir d'havernos dit *inteligente público*, es tot lo que desitjo a la «Sociedad barcelonesa de conciertos», mentres seguexi pel bon camí.

* * *

Encare que no entri de ple en l'objecte d'aquestes cròniques, síans permés fer esment de la vetllada dedicada'l día 9, per l'«Associació Wagneriana», al il·lustrat crítich catalá En Joaquím Marsillach, cas notabilíssim en la defensa de l'obra grandiosa de Wagner en un temps en que dominava en tot son esplendor el genre italiá representat per Rossini, Mercadante y Donizetti, els *grans mestres* de l'escola.

Fa just vint anys de la mort del metje y crítich Marsillach, qui dejá aquest mon de miseris, quan sols ne tenia vintiquatre, y mitj any després de haverse post del mon dels vius aquell astre resplendent que's nomená Ricart Wagner, el més gran, segons nostra humil opinió, que ha lluit en el firmament del Art; quan menys, el más gran dels temps moderns. En Marsillach, dexeble en *wagnerisme (passez le mot)* del mateix mestre de Bayreuth, a qui conegué y tractá, y en Medicina, d'aquell altre metje compatrici nostre y altre vident en coses de música, el Dr. Letamendi, fou'l primer educador d'una generació nova catalana que al conreuar ses aficions al Art o el consagrar al mateix Art son talent, ha tingut un nort superior que l'ha orientat envers quelcom humá, quelcom espiritual, vers un ideal fins allavors desconegut y sols pressentit fora d'aquí per alguns genis indiscutibles de la música. Quan sortí en Marsillach ab sas crítiques, fruyt del estudi y el talent, tirant per terra els procediments dels operistas italians y enlayrant el drama musical de Wagner, no sols aquí no's tenia noticia d'aquest art superior, sino que tot just a Fransa s'havía publicat *una* obra notable d'un comentarista del gran mestre, y a Italia se disposaren tot seguit a traduir el primer llibre de nostre compatrici.

Per axó creyém que la «Wagneriana», al tributar aquest honor a n'en Joaquim Marsillach no feu altra cosa que pagar un deute ben just a la memoria del inolvidable compatrici nostre, y al mateix temps aprofitar un bon motiu pera inaugurar les tasques del present curs, que Deu vulgui sian profitoses al bon Art, com dona dret a esperarho l'empenta que porta la novella y ja vigorosa Associació.

* * *

Com cada any al comensar la temporada del moviment intelectual y artístich, les empreses, societats y particulars que per negoci o per pur esplay del esperit tractan ab coses de música, fan saber en una o altra forma sos propósitos e intencions; y es ja aquesta l'hora que molts propósitos son ben coneguts. El Liceu anuncia sa obertura ab l'estreno de la llegenda dramática d'Hector Berlioz, *La condemniació de Faust*, prenent axís part activa en les festes que's celebrarán enguany pel mes de Desembre en molts punts del estranger y especialment a Fransa pel centenari del naxement d'aquell esperit reformista, quina espléndida fantasia creá un sens fi de obres entre sinfonies, óperes, oratoris, cantates, etc. En el mateix teatre s'anuncia l'estreno d'*Acté*, ópera en quatre actes del mestre catalá Joan Manén, y'l de la *Lluisa*, de Gustau Charpentier, que tant rebombori ha mogut y está movent encare per la terra del seu autor.

Se parla entre altres coses del propósitos d'un jove y distingit mestre catalá de donar una serie de concerts en *petit comité* y que serán en quant a obres realment l'*élite* dels autors clássics; d'una societat choral que's proposa donarnos alguna audició pera Setmana Santa de la *Passió segons Sant Matheu*, de Bach, y d'algunes altres coses que'l temps s'encarregará de demostrar fins a quin punt haurán fet honor als bons propósitos.

Per sa part, algunes associacions, com la «Filarmónica» y la «Wagneriana», presentan programas de lo que pensan fer durant el curs; la primera anuncia la contracta d'alguns artistes estrangers, y la segona's proposa seguir ab més delit que may els seus interessants estudis y publicacions de les obres de Wagner, comensant per *L'holandés errant*, que, segons diuen, ens favorirá enguany ab una de les escasses aparicions que haurá fet per nostres taules, desde'ls 60 anys que fa que corre pel mon.

Veig que no he complert ab lo d'esser breu, y no sé com escusarmen. Uu altre día será, si a Deu plau.

R. MONTANER.

Dramática

Teatre Catalá

No sabem si la direcció del teatre Romea (si es que n'hi há) ha pensat algún cop en en els debers que li imposa la seva tasca, per sobre dels debers que envers el negoci incumbeixen a la direcció administrativa.

Y hem dit que no sabem si hi há direcció artística al teatre Romea, porque es molt distinta cosa que un actor determinat porti ab gran discreció y coneixement de causa la direcció de las obras que es posan en escena, o que la empresa disposi els estrenos y

reproduccions d'obras anteriors inspirantse en un junt artístich més o menos depurat.

No hem cregut may de conveniència per nostre teatre la exclusiva aspiració de transformar-lo en un temple del drama psicològich-realista modern, donchs, ademés de la part de públich que hi concorre, decididament interesat en que el teatre català no quedi poch ni molt enderrert, n'hi concorre un altre que *vol riure*. Y aquesta gran part de públich que vol riure té dret a que se li donguin obras *vellas* y obras *novas* qu'ademés d'educarlo, el diverteixin.

D'obras que mal-educan el públich, tant n'hi há dintre'l teatre vell com dintre del nou, y tant las unas com las altres tenen de ser rebutjadas.

El modo més pràctich y segur de que *el gran públich* prefereixi las obras de sentiment fondo y refinada literatura de nostres moderns escriptors a las *carrincloneries anticuadas* de que encare está quelcóm enamorat, es comensar per educarli el sentiment ab la fruició d'aquellas que sense haver entrat en nostre corrent d'orientació nova, enclouen, pel seu assumpto y ambient en que's desentllotllan, un esperit sá y civilisador. Si pel contrari es mima a aquet públich ab lo que més l'hagi de fer esclatar de riurer y *repicar* de mans, sense cap altre mirament, ab els temps res tindrem que envejar als castellans que disfrutaban avuy d'un género... *adecuat a las circunstancias*.

Una cosa es prosperar y altre civilisarse. Gran part de nostre públich está necessitat de lo primer però molt més de lo segón.

*
*
*

Vivim un temps en que tot se fá *d'un modo extraordinari* y ab aspiracions *extraordinarias*.

Es molt especialment veridica aquesta afirmació aplicada a la elaboració artística de nostres novells literats.

Per aixó vull dir que tinch per un cas estrany, el que han tingut ocasió d'observar tots els abonats als estrenos del teatre del carrer del Hospital, ab motiu d'haver fet coneixensa ab el primer drama en 3 actes d'en Salvador Vilaregut titulat «L'aniversari». Es el cas, que la nova producció d'aquet ensinistrat escriptor *no te res d'extraordinari* ni deixa veurer cap intenció de que el seu assumpto se surti dels limits de lo corrent. Aixó si que es extraordinari!

Y no voldria que es confongués el sentit de lo dit, ab lo que tota crítica imparcial té de reconeixer en el drama en qüestió y que es lo que principal y casi exclusivament l'avalora: la naturalitat en el diálech y en las escenas.

Jo que tinch a n'en Vilaregut per un afiliat a l'escola d'en D'Annunzio y altra gent moderna, trovo que lo únich extraordinari que té el drama «L'aniversari» es que l'hagi escrit en Vilaregut, no solsament per la índole y desentllotllo del argument, sino perque també es d'admirar per altre part que la primera obra en 3 actes de nostre autor, presenti un coneixement tan complert de lo que es la escena.

Fora d'aixó creyém que en el drama que'ns ocupa ni hi falta ni hi sobra cap personatge, ni sisquiera el *escabellat* que molts han judicat com innecessari, y sense el qual resultaria inverosimil el suposat deslliurament del *Gabriel* per sols la carta de la *Carme*.

L'obra ha sigut posada en escena ab molt carinyo per part de nostres actors.

També pot considerarse com obra nova pel teatre Romea ja que era desconeguda d'aquell públich la comedia en 3 actes de D. Teodor Baro, «Sureda y C.^a»

Vetaqui una obra que a pesar de la seva *mansuetut* fa per aquella casa sens fer mal a ningú.

Y vingan traduccions. Que n'hi há de gent que volen *viurer sense trevallar!*

«La tertulia de cal apotecari», traducció de «La Rebotica» d'en Vital Aza, es un saynet molt llarch que al pasar a nostra llengua *ni ha perdut ni ha guanyat*.

Es de las pesas que poden contribuir a que tinguém ab el temps que demanar que's posi multa a tot el que rigui per bestiesas de Circh Ecuestre.

La «Cavalleria Rusticana» també ha vingut a parar a nostre teatre obtenint per cert una interpretació molt seriosa per part de nostres primers actors.

Válgam Sant Cebrià

qu'es el millor Sant que hi ha!

Y quinas cosas tan terribles passen en un saynet titulat *El Carro del vi* que també ens han estrenat a Romea. Fins hi ha un *conato de intento* d'homicidi. No n'hi há per tant! Y aixó, tot rihent rihent, perque la gent que s'ho escoltan poden riurer de debó. Y fins donar per arreglada la qüestió social.

Es obra que es recomana per la seva frescor.

* * *

El fet més culminant de las primerias de nostre temporada de teatre Catalá ha estat sens dupte la *resurrecció* del drama d'en Guimerá *La festa del blat*.

Aquesta hermosa creació ha valgut a nostre grant dramaturg, malas caras de la *dreta* y de l'*esquerra*, dels de *dalt* y dels de *baix*.

Ni uns ni altres tenen el mes mínim motiu per judicar l'obra apassionada per una doctrina ni per un'altre. En Guimerá no ha estat may autor de *dramas de tesis*. Sempre que porta a la escena qüestions del mon práctic, y que quedan per si mateixas sota l'ambient romántich que respiran els seus personatjes, ho fa per sorprendre l'aspecte psicológich d'un estat produhit pel contacte forsós d'aquell mon, limitantse sempre a reproduir ab tota veritat las situacions que s'en segueixen. No es may l'autor que parla, es el personatge.

Al costat de *La festa del blat* y d'*Ayguia que corre* ha figurat en els cartells *Mossén Félix*.

Aixís si que no anirém may bé!

J. M. TALLIEN.

Institut Obrer Catalá

Plan d'estudis

ESTUDIS ELEMENTALS.—Llegir y escriurer catalá y castellá; Aritmética elemental; Geometria

ESTUDIS GENERALS.—*Primer curs:* Aritmética y Algebra; Geometria plana y del espay; Dibuix de figura y copia de guix.

Segón curs: Trigonometria rectilínea y esférica; Geometria Descriptiva; Dibuix industrial, primer.

Tercer curs: Fisica general; Química general; Dibuix industrial, segón.

ESTUDIS ESPECIALS. *Primer curs:* Mecánica industrial; Termodinámica; Cosmografía; Topografía y construccions civils.

Segón curs: Máquinas y calderas de vapor; Química industrial; Electricitat; Taquimetria.

SECCIÓ COMERCIAL.—*Primer curs:* Cálcul mercantil; Caligrafia; Geografía comercial; Francés o Inglés, primer curs.

Segón curs: Teneduria de Llibres; Economía y legislació comercial; Francés o Inglés, segón curs

Condicions: Primera. Los cursos serán de cuatro meses no habenthi más festes que las de precepte.

Segona. L'«Institut» es reserva el dret de no obrir las classes que cregui que no tenen un número suficient d'alumnes, a quin objecte prega als que desitjan aprofitarlas se presentin lo més prompte possible al local social.

Tercera. Los honoraris se satisfarán per medi de matriculas, quina valua es la següent per assignatura y per curs:

Estudis elementals.	4 Ptas.
» generals.	6 »
» especials y.	8 »
Secció comercial.	8 »

Quarta. Las horas de classe serán de 8 a 10 1/2 de la vetlla en el local del «Institut», carrer de Cassadors, número, 4, primera.

Al publicarse el present plan d'estudis, l'«Institut Obrer Catalá», l'acompanya ab la circular que copiém a continuació:

«L'Institut Obrer Catalá», qual missió es donar a la classe obrera una instrucció sòlida adecuada a sas condicions, aspiracions y necessitats, ha organiscat un plan d'estudis que respongui dignament a aquell objecte. Dit plan, que comprén un sistema de educació elemental, general y técnica o especial, se realisarà en forma de cursos que s'establirán en son local social, baix la direcció de professors competents y en els termes y condicions que més endevant s'expresarán. Igualment; contant ab els oferiments de professionals distingits en ciencias, arts, literatura, historia, etc., organiscará en son local y en els de diverses corporacions obreras séries de conferencias o converses de carácter popular endreçadas a ilustrar al poble en aquell cabal de coneixements útils y necessaris a tothom, qualsevulga sigui el lloc que ocupi en la

societat, o d'aplicació immediata a las condicions de la vida obrera.

Sense planyer esforços ni sacrificis, l'«Institut» se proposa. ab aixó, respondre a una de las necessitats més vives y fundament sentidas del temps actual, y sobre tot en el nostre pais y en aquesta capital, com es la de oferir medis als qui no'n tenen pera educarse, instruirse y perfeccionarse, adquirint els coneixements y cultura necessaris pera trevallar ab gust y profit en la feina a que's dedican y menar una vida digne del home y del ciudadá.

Aixi, indirectament, sense reclamar cap banderia social ni politica, y pregonament respectuós devant de totes les opinions, l'«Institut» entén fer obra fundament social y politica, contribuint poderosamente a extrenyer els vincles entre classes e individus, disgregats avuy fins al punt de constituir un perill constant pera l'ordre y la pau socials. Fer un servey positiu, immediat, a la classe proletaria tan abandonada actualment, e indirectament, per aquest medi, augmentar la cohesió y solidaritat del cos social, heus aquí, doncs, el nostre objecte

Massa urgent y massa noble es aquesta tasca pera necessitar recomanacions, mes també massa gran y massa aspre pera esforços isolats per forts que siguin. Es per aixó a que. segurs del interés ab que la veureu, os demaném vivament la vostra ajuda en tot quant pugui sernos útil, y en especial os preguém recomaneu als vostres dependents y demés a qui creguéu puguin convenir els estudis que oferim, omplint la matricula adjunt.

La matricula estará oberta en la Secretaria del «Institut» tots los dias feiners de 8 1/2 a 10 de la vetlla.

En espera de que'ns ajudarà en nostras toscas se repeteix de vosté afectísim, Q. B. S. M., Lo President, *Dr. Geróni Estrany.*—Lo Secretari, *M. Farreras y Munner.*

ACTUALITATS

PERQUE NO SEGUEXEN «ELS VOLPELATGES».— Molts amichs nostres ens han preguntat:— Perqué no seguiu la publicació d'aquella traducció tan interessant de Molière?— Altres ben poch, ens han dit: *Gracies a Deu que heu dexat de publicar aquella lata. Hasta's feya massa pesat, y luego, no ho entenia ningú.*— A tots hem de contestar: Als que'ns demanin que seguexi, els farém present lo que diu l'amich Menandrus, y té rahó: «Jo no m'he proposat traduir *Les fourveries de Scapin*, sino senzillament donar una mostra d'una traducció noble de Molière; y per mostra me sembla qui n'hi ha prou ab un acte, que es més gros que un botó.»— Y a tu, pacífich D. Flaveri, petit industrial, petit propietari de Vallcarca, que t'espaventas, t'esglayas, t'eczaltas, t'irritas, te sulfuras, y t'agitas en el si de la teva petitesa, perque escrivim «sanfoniment» «occir» y «volpelatge» en lloch de «fart», «morir» y «pillada»... sápigas que ho fem pera que tu aprenguis a no dir *Gracies, lata, hasta y luego.*

CIRIS TRENCATS.— A la rebuda del present número, nostres lectors haurán quedat tant segura com justament escamats. Que hem de fer ab els treballs interromputs d'en Geroni Martorell y en Valeri Serra lo mateix que ab «Els Volpelatges» de Scapin, vull dir d'en Menandrus?— (Perque s'ha de saber que en Menandrus es *autor* de diferents volpelatges que res tenen que veure ab els que escrigué Molière).— Donchs, no senyor. Preparinse pera d'aquí a un número o dos a sortir de duptes els que tinguin gust de

sentir parlar de Viollet-le-Duc, y'ls que trovin especial interés en les xamoses «Cansons de pandero».

Diferents motius que's concretan en la falta relativa d'espai pera donar lloch a altres treballs d'interés, han fet que aquesta vegada sortissim ab algún ciris trencat, com ho fem també ab l'hermosa conferencia d'en Roselló y ben certament contra'l nostre gust.

Procurarém que'ls nostres lectors no'ns puguin dir may d'aquí en endevant que'ls aném ab ciris trencats o ab Volpelatges interromputs.

MESTRES, CURSOS, CURSAS, ENSENYANSES.— L'Emperador d'Alemania ha presidit l'inauguració del curs alemany.— El Rey d'Espanya ha presidit una cursa espanyola.— En Joan de Deu Trias y En Francesch Carreras y Candi comensarán uns cursos de Dret Catalá e Historia Catalana.— A l'Escola d'Institutius s'han comensat las classes de Gramática y Literatura Catalanas.

DOS MONUMENTS.— Llegim que a Berlin acaba d'inagurarse un monument a Ricart Wagner, havent assistit al acte de descobrir l'estátua del gran poeta-musich el fill según del Emperador Guillém. Se coneix que a Alemania saben honrar als seus grans homes. Aquí pera no esser menys ja tenim en preparació un monument a n'en Pitarra, al fundador de Romea, axis com Wagner ho es del Teatre de Bayreuth. Realment entre abdúes figures hi ha certa semblansa; fins pera que fos més patent, en Pitarra havia escrit llibrets musicals, per eczemple: *La esque-*

lla de la Torratxa - «De *Parsifal* a *La Esquella de la Torratxa* no hi ha cap diferència essencial; tot es comedia», diria D. Flaveri; «la diferència es sols de nacionalitat; Wagner es de Bayreuth, y en Pitarra es del carrer del Hospital.»

Y tindria rahó; sols hi ha la distància d'aquí a Alemanya passant pel Cap de Bona Esperansa.

Lo més notable del monument a Wagner es que la iniciativa sortí d'un particular.—Y donchs, qué fa en Pena?

ACONTEIXEMENT —Héus aquí que en els moments mateixos en que veurá llum pública el present número, entre un poble de sorruts, qu'ignorán el valor en us de la paraula, y vora un poble de xarrayres, qu'ignorán son valor en cambi, un poeta, un gran poeta, farà l'«Elogi de la Paraula».

GAZETILLA.—Ahir una de las figuras d'en Gosé, escapada de ca'n Parés, va trovar-se amb una de les figures d'en Casas.—Cóm?—clamá irada.—Tú en automóvil?... Y'ls plats sense rentar!

PREMPSA

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. — Transcribim d'un article necrológich referent a n'en Joseph Maria Pellicer de Dou y Pagés:

«El dia 26 de Maig va morir gairebé repentinament, a Mataró, el delegat del CENTRE D. Joseph M.ª Pellicer de Dou y Pagés, als 60 anys de edat y quan res anunciava'l seu pròxim fi, fentne esperar més que may els fruits de sa clara intel·ligència.

Era professor y escriptor de tota la vida y en totes les ocasions. Per ell no hi havia diversions ni descans: ense-

JA S'ESTÁ ENLLESTINT.—Volem dir el volum «*Prosa*» d'en Planas y Font, que ha sigut esmeradament tirat a cà «*La Renaixensa*», y que's repartirà molt aviat als nostres subscriptors com a obsequi corresponent al tercer trimestre. Si no temessim ofendre l'amor propi del eminent *prosista* catalá, quin nom está per honrar la biblioteca de CATALUNYA, diriam que «*Prosa*» no será més qu'un compás d'espera pels pacients subscriptors que esperan ansiosament els obsequis promesos, y per tant la nostra paraula de que aviat rebrán el volum quart, ja que están en vigília de rebre'l tercer. Mes sí que ho dihem, perque en Planas y Font es dels que pot anar ben sol pel mon, ab la seguretat de que per tot arreu será ben rebut, car es d'aquells de qui tothom diu quan n'hi parlan:—«Sí, ja'l conech; es molt amich meu».

Pera no empalagar als nostres lectors ab tan dolces promeses, no'ls volem dir encare avuy en qué consistirá el darrer obsequi del any.

nyant, treballava; perque aixís se guanyava la vida a América, a Mataró, a Girona, a Ripoll y per tot allà ont havia estat; estudiant y escrivint descansava, perque l'estudiar era per ell la feina més agradivola.

Malgrat y haver hagut de bastar-se ell mateix desde molt jove, no va pas quedar endarrerit d'estudis; perque, prescindint dels que va fer a França y dels de diplomacia, que no va ser-li possible acabar per la dificultat de anar a Madrid a examinar-se, era llicenciat en Filosofia y Lletres, ab els exercicis de Doctorat

aprovats, arxiver bibliotecari y antiquari y advocat; pero aixó últim no ho deya may *perque s'havia examinat en aquella época en que tot-hom que volia, passava, y's regoneixia tant advocat de secá, que's donava vergonya de dir que ho era*, segons propia confessió. L'esfera dels seus coneixements era tan extesa, que ab dificultat se trobaria una persona que dominés tantes materies. La música, la poesia, la filologia, l'història y l'arqueologia eren els seus estudis predilectes; pero no's cregui posseits a tall d'*erudit a la violeta*, sinó de la manera que han fet d'ell un nom dels més venerables dins de la literatura catalana.

Degut al seu caràcter especial que'l feya viure retret de tot-hom y de tot, menys del estudi, sols se'l coneix com a historiador y arqueòleg, y pochs haurán pogut apreciar el temperament d'artista que era. Enamorat de les Belles Arts, sabia donar raó de totes les obres mestres d'Arquitectura, Pintura y Esculptura; era professor de violi y autor de varies composicions musicals que's deuen haver perdut; com a poeta, era si no de gran inspiració, molt erudit, y havia traduït a centenars les poesies de diferents llengües clàssiques y vulgars, especialment del llatí y del grech.

De fet era més poliglota que filòleg, perque enrahonava'l llatí (ab grans estudis fets sobre'l *sermo rusticus*), el grech (y be's pot dir que poseia'ls dialectes clàssics), el francès, l'inglés, l'italià, y tenia molts coneixements d'alemany y de totes les llengües novo-llatines en general, lo mateix que d'hebreu, sànskrit y árabe; però sobre tot l'hebreu l'havia estudiat ab veritable afició, y la Sagrada Escritura l'entenia com si fos escrita en català o en castellà. Ben conegudes son aquí y a l'estranger ses obres sobre'l monastir de Santa Maria de Ripoll y sobre Mataró, que li han donat la celebritat, una de les més justament merescudes.

La casa pairal de Catalunya, la maravella románica de Ripoll, si's conserva, se li deu a ell, en primer terme, y al bisbe Morgades, en segon. Ripoll li guarda gran part de l'activitat de sa vida, del capital propi y de sa excel·lent esposa: ¡veurém si serà tant ingrát com Mataró, la ciutat enaltida per l'il·lustre foraster que li va pagar gairebé sempre, fins a l'hora de la mort, de la manera més crudel y més desairada!

No hi ha perqué enumerar les moltes obres seves; *Santa Maria de Ripoll y Iluro* son les capdals, y han contribuït en bona part al desvetllament regenerador del nostre poble.

La gent analfabeta podrà desconèixer, perqué ell no s'exhibia may; però mentres quedi una pedra en el lloch del venerable monastir, el nom de l'il·lustre finat serà proclamat ben alt; y mentres en aquell troç de la riallera costa del llevant hi existeixi l'industriosa Mataró, malgrat les amargues ingrátituds, tot-hom sabrà que qui més la va glorificar y va desenterrar la seva executoria de noblesa va ser el ripollés que ocupa un dels llochs d'honor entre'l nombrós estol catalanista, en Joseph M.ª Pellicer de Dou y Pagés (A. C. S.)»

ILUSTRACIÓ CATALANA.—Publica una hermosa rondalla, ab la firma de nostre benvolgut amic, En Joan Rosselló. Dú per títol, *Les Flors del Foch*.

«El rey tenia tres fills. Els dos majors, masells d'enveja y codicia, trobant son pare vell, malalt y abatut, el volian heretar en vida; sovint se barallavan y movian grans avalots per la ciutat. El pobre vell, plè d'enuig y desconsol, per acursar rahons, un dia va dir a n'els seus fills.

—El ceptre y la corona reyal entregaré de bon grat, a n'al qui de vosaltres tres me presenti la nòra més guapa y aguda; el cavall més bell y corredor; y'l drap més llàrch y hermós.—

Partiren els fills del rey a cercar la

bona ventura cada un pel seu camí.

En Bernadet, el més jove y amorós de tots, abans d'anarsen a trescar el món, se volgué despedir de la seva dida, y axò que, per veurerla, va haver de fer molta voltera; perque aleshores la bona vella vivia lluny ferm de la Cort, en el fons de una vall ombrivola. Al cap de tres dies y tres nits de camí va arribar a la entrada de la còva, fosca y negrosa, ahont morava la fada que l'havia lletat. En Bernadet la va trobar escalfantse a un foch de flames blanques, grogues y blaves, que'n lloch d'encalentir, feyan escarrufar de fret. Tot d'una li va contar tot lo que li passava, y la vella li va dir:

—En bona hora ets arribat, fill meu! Vèsten depressa a cercar per dins l'espesura de l'ample bosch el carboner desconegut. Si tens la sort de trobarlo y sabs enamorar la gentil jove que's te per filla seva, el rey tindrà la nòra més guapa y més aguda de tota la ciutat. Per escreix de les teves nesses te don el cavall del pensament, qu'es el més bell y corredor de que pot disposar l'home; y com na Elienor, la filla del carboner desconegut, sab texir el drap més hermós que s'haja fet may, per forsa has de guanyar la desitjada corona. Ara, pel bon amor que't tench, vull otorgarte un do que tal volta te sia de profit. Cull d'aquest foch que tens devant, tres rams de flors, un de cada color, y, en el cas de trobarte en qualsevol perill, llena cada pich una grapada de flors y quedaràs lliure.

En Bernadet, desitjós de descobrir aviat el llumeneret blau de la sitja del carboner desconegut, se'n va anar, camina que caminaràs, per dins del bosch misteriós. El paratge era quiet, ombrivol y delitós. Alzines y pins altíssims amparavan els raigs flamejants del sol, l'aygua fresca de les fonts apagava la set, els dolços fruits que penjavan dels arbres convidavan a assaciar la fam, els prats verts y'ls turons y roquissars daurats alegra-

van la vista; el cant armoniós dels aucells encantava'ls sentits y la suau olor de les plantes y de gran diversitat de flors embalsamava l'ayre; parexia un paradís. Però res de tot axò acontentava a n'en Bernadet, mes tot l'enutjava y avorria, puix no trobava'l tresor que cercava, l que creya únich remey per l'ànima malalta de la febre d'un somniat amor.

Nit y dia trascava ab la rapidès del pensament, pegant salts y bots meravellosos, sens poder descobrir la donzella del bosch.

* * *

El carboner desconegut y la seva dòna no dexavan may el ranxo: componian la sitja: la bassonavan de tant en quant el temps que cremava, triavan el carbó y tornavan a compondre un'altra sitja.

Una hora baxa, quieta y trista de la tardor, mentres el negre sitjal fumava dexant escaparnigulets blanquinosos que s'alsavan cap al cel, com si sortissen d'un encenser misteriós, els malanats carboners ploravan la mort d'un fill vingut al mon poch mesos abans, quan comensavan a perdre la esperança de tenirne.

De sobte, sens fer gens de remor, comparegué devant d'ells la fada del bosch y presentantlos una ayrosa canastra, feta ab verduchs de la torrentera, dins la que hi havia un rosat infantó, nu y rialler, los va dir:

—Teniu; si heu perdut un fill, ara tendreu una filla. Ningú en el món sabrà que no sia filla vostra. La engendraren en un instant d'amor l'Art y la Saviesa; per axò'l seu signe es esser discreta y bella; y si la criau en mitx del bosch, serà valenta y forta. El seu nom es Elienor.

—¿Còm ha de viure en el ranxo y ajudarnos a fer carbó, essent tan fina y delicada?—va demanar el carboner.

—Serà obedient y l'avés es segona naturala;—va contestar la fada.

—¿Y com hem de vestirla ab robes tan riques y fines com pertoca a la filla de tals pares? —va preguntar la esposa

—En lloch ahont vages segueix la costum qu'hi trobes: va respondre la fada, y tot d'una va afegir:—Sos pares son cap-lleuger, tenen poch esment als infants, y creyent estimarlos molt, los oblidan en pèrdels de vista; per axò Na Elienor serà vostra fins qu'ab la suau llassada d'un sol cabell de son cap, li quedí'l cor captiu del cor del estimat. Llavors fugirà ab ell.

—¿Que'hem de fer si'ns fuig?—demaren els carboners.

—Pera perseguirla, vos deix el cavall del vent. ¡Mirau si'n fa de via!

—No bastará per aturarla:—digué la mare.

—Donchs, vos podrèu tirarli una fletomia y la ferirà com un llamp;—li respon la fada.

—Axò ja es altra cosa;—va dir la dòna del carboner.

Y la fada va afegir:

—Entre'ls jonchs de la canastra hi trobarèu dues capsetes: es la dot de Na Elienor. Dins una hi hà una esponja fina de la mar blava y dins l'altra fil d'or y plata per texir un drap. En cumplir els quinze abrils, donàuleshi.—

La esposa del carboner anava a contestar y quedà ab la boca oberta veyent que la fada s'era esvaida, com el fum de la sitja en dia de gran ventada. Rès més saberem d'ella.

*
* *

Passaren anys. Na Noreta, com deyan els carboners a la llur filla, s'era feta una garrida fadrina alta y esbelta com un pinotell de lloch ombrivol, d'ulls blaus de cel en dia clar, blanca y fina com els verduchs de mata acabats d'escorxar, ab cabellera abundosa y daurada com el blat sèch de bon any dins la femada tanca.

La vella sovint li deya:

—Noreta, ma filla, si abaxasses tots cabells, ta mare'ls pentinaria.

Deslligada la mota y desfetes les trunyelles, cada dia'ls hi contava, recordant-se del llas misteriós ab que soptadament podia esser fermada. Un mati, ab esglay va reparar que n'hi mancava un de cabell d'enmitx del cap.

¡Ja hi som!—va dir a n'el carboner; y desde aquell dia vetllaren ben alerta.

Tres en feya qu'en Bernadet, vestit de llenyater, rondava la sitja. Els joves s'erán vists y l'amor n'havia fetes de les seves.

—Vina ab mi y seràs reyna;—va dir en Bernadet a Na Noreta'l primer dia.

—No vull dexar els meus pares que tant estim;—li va respondre la jove.

—Si m'acompanyas seràs senyora y majora en el meu Palau;—li va dir el segón dia.

Y ella va respondre:

—Si ab vos partesch, ma mare'm malehirà y perdré ma bellesa. Nu puch anar-men. —

Al arribar el tercer dia, li torná a dir en Bernadet:

—Fig ab mi y seràs mon únich amor tota ma vida, anch que tornis més lletja que'l pecat.—

Al sentir aquests mots, l'encativada donzella li va respondre:

—Per dins el bosch pastura alloure'l cavall del vent; embridal depressa y partiguèm tot d'una abans que'ls vells nos vegem.—

En Bernadet li contestà:

—Púja a les anques del cavall del pensament, que corre més que la ventada, aferrat al meu cos y no tengas por de caure.

Fugiren de quatres.....

Els carboners se'n temeren aviat y enqualcanse ab un bot sobre'l cavall del vent, l'esperonetjavan ab un tió flamejant qu'arrancaren de la sitja a la par-

tida. No's torbaren a sortir del bosch. Mentres atravessavan un'ampla plana, Na Noreta los va colombrar de lluny y va dir:

—Ja nos agafan!

En Bernadet va tirar al ayre una grapada de flors blanques y al punt el se-
menter va quedar convertit en un camp
d'espines.

Els carboners el passaren espinantse. Quan foren tan aprop que'ls de davant podian entendre llurs veus escanyades y fondes la mare va dir.

—¡Adeu, filla meva!

La filla callava y en Bernadet va dirli:

—¿Perque no contestas?

—Perque si'm gir derrera, ma mare'm malehirà.

—¡No crech qu'ho fasse tant com t'estima!

—Adeu, mare meva! —li digué Na Noreta, mirantla ab els ulls plens de llàgrimes.

La vella va cridar ab veu irada y ronca:

—¡Mal tornis cara d'ase!

La malehida tot d'una hi va tornar.

Un vel. de fonda tristesa va cubrir el cor dels dos enamorats.

— ¡Ara ja no m'estimaràs! —va dir Na Noreta a n'en Bernadat y aquest va esclamar:

—¡No sabs que tench paraula de rey!
—y quedaren callats bona estona, fins que la jove, veyent els vells que s'acostavan, digué:

—Ja tornan agafarnos!

En Bernadet va escampar una grapada de flors grogues y va sortir un camp de foch.

Encara'l pasaren els irats perseguidors, y, veyentlos altra volta ben aprop, tornà a dir la donzella:

—¡Ja estem perduts, aquesta vegada nos agafan!

Llensà'l fill del rey la derrera grapada de flors, les flors blaves de la cova miste-

riosa, y de sobte un amble camp d'aygua va separarlos dels qui'ls encalsavan.

El cavall de vent terral va perdre la forsa entre les ones de la mar, de la mateixa manera que'l fresch embat marí se encalenteix y mor al passar la costa.

* * *

El fugitiu arribaren a la ciutat el dia assenyalat per alsar el nou rey. El palau y la plassa reyal estava de gom a gom ab la gentada qu'esperava la festa.

Els germans de'n Bernadet y ses esposes, tot d'una que veren la cara de Na Noreta, esclafiren en rialles de lo més satisfets. —¡No serà en Bernadet el qui guany les messions! —deya tothom.

El rey, se va asseure en el trono voltat de les dames y cavallers de Cort, y va dir a sos fills:

—¡Veyèm, mostrèume les riques robes que portau.

Els criats estengueren les llargues teles que duyan els dos majors, y'l rey, després de mirarles breus moments, va preguntar a n'en Bernadet:

—Vos, que no'n duys cap?

Al sentir tal pregunta, Na Elienor va treure de la capseta encantada'l fil d'or y plata y comensà a texir, més aviat que no s'esten pel cel la nigulada, un hermós drap, tan ample y llarch, que may tenia fi; sols va aturarse quan el rey va dir:

—Ja basta:

Probaren després els cavalls y no vengué de mides; cap n'hi va haver de tant bell y corredor com el del pensament.

Faltava la derrera prova. Prou veyan tots qu'en aquesta en Bernadet no hi tenia rès que fer. —¿Quin dels dos germans majors serà'l rey? se demanavan baix, baix, dames y cavallers; mentres les cunyades de Na Noreta. sens fer cas d'ella, se disputavan el premi presumint més de guapes que d'agudes, nexian y crexian depressa'ls novells partits, com les cal-

cides y'ls hugons enmitx d'un camp de blat.

Veyentse la filla del carboner rebutjada de tots, poch a poch va retirarse a un recó de la gran sala, y axí com del bloch de marbre surgeix la hermosa estatua y de la blanca tela'l cuadro que ens encanta, al axugarse N'Elienor les llàgrimes ab la fina esponja del mar, dexa de la misteriosa Fada, la seva cara d'ase va tornarli la més bella y agradosa qué s'era vista may.

El rey, que la mirava sens dir paraula, baxà al punt del trono ab pas pausat y greu.

Ab la mà dreta y extesa va fer signe de muntarhi a la jove parella guanyadora del ceptre y la corona y li va rendir voluntari, abans que tots el altres, el degut homenatge.

Llavors el poble en massa, joyós la va aclamar.

¡Visca En Bernadet! ¡Visca N'Elienor!
¡Viscan els nostres reys!—Deyan cridant.
—¡Viscan! ¡viscan!—repetian.

* * *

¡Tal volta dins certs cors encara hi reynan; però tenen pochs vasalls!»

RENAIXENSA.—Ab el titol de *Les Nostres Càtedres*, publica aquest interessant article de nostre amich, en J. Algarra y Postius.

«S'apropa'l dia en que un gran aconteixement omplenarà de goig als esperits aymants de la nostra terra, porque Catalunya haurà muntat un grahó més en l'escala que porta a l'ara de sa llibertat y de son avens.

La inauguració de las primeras Càtedras catalanas constituhirá un despertament de forsas amagadas y encongidas que expandirán entre nosaltres llur acció benéfica, será una claricia de l'auga precursora d'aquell sol de justicia que ex-

plendent y radiant ha d'alsarse pera'ls pobles esclaus; será la realitat de lo que somniaren tants de llegistas, tants de literats, tants d'historiadors y devots servents de las cosas nostras, será una basa solidíssima, incommóvil sobre la que edificarán bona obra nova las generacions catalanas que encara han d'anar peixent llurt esperit assedegat de confortadora ciencia, será l'elevació dels cors que enguniéjavan en lo sacrifici com incens olorós alsantse de las brasas que'l consumeixen, será l'esclat potent de la voluntat d'un poble que fent un esfors per medi de sas Corporacions y de sos homes, carrega damunt sas espatllas flagelladas pel fuhet delopressor la sagrada arca de sos tresors, y sostingut per l'esperansa, segueix penosament son pelegrinatge fins a dur a salvament lo dot de sos genitors.

La creació de Càtedras universitarias catalanas era materia sobre la que s'havia escrit mil vegadas, era tema que a cada pas se tractava entre la gent lletrada porque seguidament una darrera l'altra las vergassadas de l'imposició centralista han estat avisantnos de que sols ab l'ensenyansa universitaria podém reconstituirnos y guarir las feridas rebudas en la lluyta que fa anys sostenim; era un propósit que arribá a realisarse en part quan l'Universitat Catalana estigué regida per un home eminent, pel sabi juriconsult que ocupa la Presidencia honoraria dels «Estudis Universitaris Catalans» lo doctor Durán y Bas; era un projecte que jamay abandonaren ni'l Colegi d'Advocats, ni l'Academia de Jurisprudencia ni altrás Societats barceloninas hont s'hi conreuha'l Dret o be las Lletres; era una necessitat que la nació sentia y no s'arribava a trobar manera de satisferla; era, per fi, un ideal que sempre's veyia lluny y que fins s'en havian perdut las esperansas d'aconseguirlo; però era un ideal sobre'l que no res hi havian dit los estudiants que d'ell havian de gaudirne y res

ha sigut més fàcil que possehirlo un cop ells han pronunciat seriosament son *¡Fiat!* activador.

Per aixó las novas Cátedras serán la glorificació de la juvenesa, de las ànimas que no s'han neulit encara al contacte de la fredor de la vida, lo fruit del voler potent del jovent nostre. Si totas las cosas que no son encara arriban a realisarse quan troban una voluntat, benhaja l'obra qu'es cobejada per la voluntat del joves! perque las cosas de llurs esperits nascudas no duhen damunt d'ellas lo pecat original de la dificultat y del egoisme.

Que's fessin Cátedras de Dret Civil Catalá y d'Historia y Literatura catalanas l'element estudiós de la nostra terra acordá per unanimitat y en mitg d'entusiasmichs picaments de mans fa cosa de set mesos, en lo primer Congrés Universitari, tot aprovant las encertadas conclusions de la ponencia confiada al distinguit advocat representant en dita Assamblea de la Academia de Jurisprudencia y Llegislació d'aquesta ciutat lo coratjós y constant en Carles Francisco Maymó. Y sortosament s'aná més enllá: aprofitant aquella solemne ocasió en que'ls estudiants podian per primera vegada manifestar llur voluntat, en aquells moments en que donavan aquell hermoíssim espectacle de forsa, enteniment y patriotisme, acordaren la creació d'altras Cátedras que no s'havian proposat en lo tema a ellas referent, elevant a conclusió definitiva la adició que apoyava'l patriota publicista en Casas-Carbó, lo qual vingué a aixamplar lo camp d'activitat de la Comissió que'l Congrés nombrá pera dur a la práctica aytals acorts.

Aquesta, avuy constituïda en Societat baix la denominació de «Estudis Universitaris Catalans», ha treballat ferm y ab ardidesa, pero no ha lograt reunir recursos mes que pera duas Cátedras per mes que li resta la més segura confiança en que d'aquí un any se'n podrán inau-

gurar al menys altras duas, puig s'haurá fet bon recapte entre'ls molts catalans de bona voluntat que poblan aquesta terra benehida per la má de Deu y vilipendiada pels fets dels homes.

No oblidém may aquella conclusió que l'ilustríssim doctor Torras y Bages fá de son magistral llibre, en lo que hi resumeix tot lo pensament catalá y fou lo lema adoptat pel esmentat Congrés: *Quan la Universitat será de debó catalana, comensará la renaixensa de Catalunya.* Ara, donchs, se donará'l primer pas y la profecia va a tenir compliment.

Gent estudiosa! aneu a enfortir vostre intelecte en las fonts de la vostra heretat. Estudiants de Lleys! aneu a apoderarvos en l'aula del Dret catalá d'aquell esperit jurídic que batega al fons de la nostra rassa y en lo llegat dels nostres jurisconsults y del nostre poble, pera donar dias d'avens y de gloria a nostra ciencia jurídica y aixis rescabarnos del estroncament a que se l'ha condempnada. Aymants de la nostra Historia! apreneu a esser historiadors, y al alsar del tot la llosa que amarga'l nostre passat, nos sareu de manifest la nostra generació nacional, pera que poguém «atendre a la pedrera d'ahont hem sigut tallats» al seguir fent feyna en la inacabable tasca del perfeccionament humá.

Tots hem de contribuir al sosteniment de las novas Cátedras; uns ab l'esfors de la inteligencia assistinhi personalment, y lo qui no pugui, ab lo que sos cabals li permetin.

Perque será cada dia de classe, anys de camí que'ns haurém estalviat en lo de nostras reivindicacions.»

—També publica la següent nota necrológica sobre'l seu redactor, l'ilustrat publicista, Dr. Manel Xuclá y Mauricio (q. a. c. s.)

«La mort, que a ningú plany, se n'ha endut a nostre jove y laboriós company de redacció en Manel Xuclá y Mauricio

La seva malaltia ha sigut curta: fa poch dias encara enrahonavam ab ell en el local de *La Renaixensa* de las sevas aspiracions a contribuir, si li era possible, a las ensenyansas catalanas que una institució benemèrita ha establert y se proposa desentrotllar en nostra Universitat, missió que hauria desempenyat ab lo zel y voluntat que posava en totas las sevas cosas, y no dúptem que també ab éxit y profit; donchs en Xuclá, estudiós de natural, possehia molts y variats coneixements y no reculava devant del trevall. Ademés, personas que'l coneixian á fondo nos han assegurat que la seva vocació y la seva ilusió més ferma era la càtedra.

Deu no ho ha volgut aixís, y d'aquellas ilusions, d'aquellas aspiracions, avuy no'n queda res; però de la seva activitat, del seu valer ne queda rastre. Ne quedan sos escrits en *La Renaixensa*, alguns d'ells notables; ne queda la conferencia que sobre la Marina de Guerra va donar a l'Ateneu, y ne quedan las ensenyansas que com a professor auxiliar havia donat en la Universitat de Barcelona.

A l'edat de 33 anys la mort nos l'ha pres quan més prometia, com a tants y tants joves de la nostra terra que haurian sigut honra de Catalunya, arrabassantlo dels brassos d'una mare amorosa que per ell ho era y ho havia sigut tot, cuydant ab afany en sos primers anys la seva salut delicada, ensinistrantlo en los primers coneixements, y vetllant sempre per son únich fill, enorgullida justament de la manera brillant com havia seguit la carrera d'advocat ab las millors notas y ab premis en tots los cursos.

Sola y trista plora avuy la pèrdua de son fill estimat com plorèm nosaltres la del amich y company, que feya ja més de de vuit anys col·laborava en las planas de *La Renaixensa*, honrada també de temps ab exquisits travalls de sa mare Agustina Mauricio de Xuclá, catalana de cor, si vascongada de naixensa.

Al pagar avuy a n'en Manel Xuclá lo darrer tribut d'estima y de consideració, *La Renaixensa* fa vots pera que Deu aculli la seva ànima en sa santa gloria y concedesca a sa mare desconsolada resignació cristiana pera soportar son dolor.»

VEU DE CATALUNYA. — Acaba'l trevall den Gabriel Alomar sobre *L'Aspiració de Mallorca*;

III Y DARRER

«¿Y quins seràn els caràcters específics de l'escola mallorquina dins l'art català? El temps ja ho anirà dient. Nosaltres, per de prompte, procurèm recullir de las entranyas de la nostra Mallorca aquella lira que Homer hi deixá, segons el sublim ensomni den Costa: tractèm de treuren novas invocacions y nous idealismes; reprenguem las cansons extingidas, perfumadas ab la senyorida de las nostras montanyolas o ab l'emanació salobre de la nostra mar, encara un poch helenisada; aportèm a l'art de Catalunya gamas y modulacions més dolsas dels sons de la llengua familiar, una nova encarnació, més llatina, de la nostra fonètica; entonèm una musicalitat nova, més delicada y, per tant, més intensa, de la nostra elocució catalana; traduim en novas resonansas la poesia que hem beguda en l'art dels altres pobles, y fem vibrar en nous ecos els planys, eternament iguals en el fons, de la poesia humana. Procurèm *crear*, en fi, ja que l'únich exemple humà de creació es la Poesia, com indica son nom mateix; procurèm crear *formas* perpétuament renovadas. Tal volta ens retreuran com una inferioritat aqueixesment escrupulós de la forma y de la perfecció plástica; però recordèm que l'adoració a la forma es l'única senyera de l'art, y l'art podria molt bé definirse dient que es la creació de formas interiors.

L'ideal artistich de Mallorca seria,

donchs, fer de la nostra illa la Delos del Catalanisme.

Precisament Mallorca, per rahons topogràfiques o per influència de sas antigas relacions ab las repúblicas italianas, ha barrejat en las propias aptituts estéticas l'individualisme de sa rassa y de sa tradició ab el llevat del classicisme.

Quan la Poesia, y tot l'art en fi, hagi alcansat un espléndit floreixement, todas las otras manifestacions de la vida, ja més materials y terrenas, seguirán el mateix curs, sempre tirant cap a un més enllá; y molt lluny, repetim, de voler completar l'isolament geogràfic ab el social y polítich, Mallorca haurá entrat més intimament en l'armonia universal dels Estats y de las nacions; y bé se sab que en el foment d'aqueixa relació s'hi troban las veritables fonts de la riquesa. Además, en la vida hi há un tal entroncament d'interessos y de activitats, que es impossible imaginar la creixensa d'una sola branca sense imaginar simultàniament la de todas las otras. A l'avens interior seguirá sens falta l'exterior, es a dir, un abundós esplet de milloras materials, positivas, d'aqueixas milloras que atreuen en primer lloch la vista, y demostren ab més evidencia la cultura d'un país, si bé no son altra cosa que conseqüèncias y expressions de las milloras més altas, de las espirituals y educativas, que refan la consciencia mitg perduda, dels pobles ensopits y desvetllan l'ànima somorta.

* * *

En resúm: l'aspiració de Mallorca es la personalisació, nacionalisació, individualisació o substantivació, com se vulga dir.

Concretant més, Mallorca aspira:

A fomentar, tot lo que's pugui, una nova educació, per tots els medis; en primer lloch per la premsa, no limitantse a recullir l'opinió del públich, sinó tractant

en primer lloch d'influir sobre ell, y anant coratjosamen, cada dia, contra la sentimentalitat vulgar, que sols es una aparència d'opinió; reaccionant contra las tendencias corrents; instint a todas horas; espolsant d'una vegada aqueixa timidesa ja proverbial dels nostres periódichs, que reflecteixen l'apocament general del nostre esperit, inepte pera la rebeldia.

A feros aptes pera la llibertat y el governament propi.

A fer cada cop més íntima y persistent la nostra unió ab el món de fora.

A donar empenta a la formació de la escola artistica mallorquina, caracterisantla, donantli fesonomia propia, unint lo tradicional ab lo present y creant de plé una *mallorquinisació* de la renaixensa literaria catalana.

A reivindicar, en primer lloch, la plena dignificació del idioma; porque aquesta es la primera de las reivindicacions en ordre de temps y en ordre de importancia.

A traduir a la vida de Mallorca y adaptar a las nostras necessitats regionals las corrents y tendencias novas.

A esperonar l'activitat y deixar d'un cop aquella famosa *apatia*, perdent l'horror a la nou (missonisme o neofobia) y l'eterna por al fracás.

A unir l'ideal contemplatiu pur, que es l'esperit de Marta. El nostre geni nacional, Ramón Llull, encarna maravellosament aqueixa unió.

A cercar, en las empresas materials, la millora permanent, general y definitiva, fugint de la sempiterna preocupació per lo immediat, personal y tranzitori.

En una paraula: a incorporar Mallorca a la vida universal, *aportant una modalitat mallorquina a la civilisació*. Si Mallorca ha d'ésser pera nosaltres l'element natural, indestructible, no olvidém que hi ha d'haver també un element ideal, que es lo que s'ha anomenat, ab no gaire precisió y justesa, cosmopolitisme.»

LLIBRES

LA GEOGRAFÍA POR EL DIBUJO, per Pau Delclós y Dols.—L'autor d'aquesta obreta, mestre de les escoles públiques de Tarragona, ha fet un be positiu als noys de les escoles primaries, donchs els ha proporcionat un medi racional pera l'estudi de la Geografia, quina ensenyansa es de les més descuydades en els col·legis tan oficials com particulars.

La Geografia por el dibujo es una collecció de mapas fets a propòsit pera esser dibuxats pels alumnes, y acompanyats de senzilles nocions y d'alguns eczerccis, ab els que poden adquirirse gradualment diferents conexements geogràfics. Tot està fet, y axó es molt d'alabar, prenent per base lo conegut, o sia'l territori nadiu del alumne. Sols trovém a faltar, al menys tractantse de Catalunya, concessió d'una major importancia a les comarques naturals.—E. V.

EL HOMBRE PROVIDENCIAL. — *Discurso leído en la sesión necrológica que la Congregación Mariana dedicó á la buena memoria del R. P. Fiter, S. J. el*

dia de la Purificación de Ntra. Señora de este año.—Barcelona, 1903.

L'autor d'aqueix ben pensat y ben escrit trevall, en Benet de Pomés, ha tingut lo mérit y la sort de encertar la nota justa tant difícil de donar en los trevalls d'aquesta mena.

L'importancia del tema triat no s'escaparà a ningú qu'hagi conegut al Pare Fiter (que son gayrebé totes els intellectuals de Catalunya), l'home providencial que pastà'l jovent barceloni a la seva imatge y semblansa *et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*.

Era'l P. Fiter de lo més catalá que s'haje vist, catalá ab aquella barreja de sentit práctic, esperit organisador y *quixotisme* racional que tant caracterisá als compromissayres de Casp, als aplegadors del «Consulat de mar» y als conqueridors d'Atenas.

Val la pena de ser coneguda aquesta figura tan gran. En lo discurs del Dr. Pomés s'hi trova magistralment retratada, més ben dit, analisada.—J. B.

